

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

Н. В. Добровольська

**МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ
ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН В ШКОЛІ**

Навчально-методичний посібник

Харків – 2024

УДК 378
Д 56

Рецензенти:

К. Ю. Сегіда – доктор географічних наук, професор, професор кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства імені Костянтина Немця Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

О. Г. Корнус – кандидат географічних наук, доцент, завідувач кафедри загальної та регіональної географії Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

*Затверджено до друку рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 8 від 21 травня 2024 року)*

Д 56 **Добровольська Н. В.** Методика викладання економічних дисциплін в школі : навчально-методичний посібник / Н. В. Добровольська. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. – 52 с.

Навчально-методичний посібник розроблено відповідно до програми дисципліни «Методика викладання економічних дисциплін в школі» як однієї з важливих у циклі підготовки студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія), освітньо-професійної програми «Географія, економіка та краєзнавчо-туристична робота».

Посібник містить структуру курсу, план лекцій, завдання до практичних занять, перелік тем для самостійної роботи, питання для поточного та підсумкового контролів знань і вмінь, рекомендовану літературу.

УДК 378

© Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна, 2024
© Добровольська Н. В., 2024

З М І С Т

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	4
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	6
СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	8
РОЗШИРЕНІ ПЛАНИ ЛЕКЦІЙ З ОПОРНИМИ СХЕМАМИ	9
Лекція 1. Методика викладання економічних дисциплін в системі економічної освіти	9
Лекція 2. Принципи, форми та методи економічного навчання	12
Лекція 3. Засоби навчання в економічній освіті	15
Лекція 4. Економіка як навчальний предмет та його науково-методичне забезпечення	18
Лекція 5. Форми організації навчально-виховного процесу з економіки	20
Лекція 6. Активні та інтерактивні методи економічного навчання	24
Лекція 7. Самостійна робота учнів з економіки	27
Лекція 8. Позакласна робота з економіки	31
Лекція 9. Економічні ігри та методика їх використання	33
Лекція 10. Контроль навчальних досягнень учнів з економіки	37
ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	41
Практична робота 1. Економіка як навчальний предмет та його науково-методичне забезпечення	41
Практична робота 2. Розробка конспектів уроків з економічних дисциплін	42
Практична робота 3. Інтерактивні методи навчання на уроках економіки	43
Практична робота 4. Методика організації позакласної економічної освіти та економічного виховання школярів	44
Практична робота 5. Економічні ігри та методика їх застосування на уроках	44
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	45
СХЕМА НАРАХУВАННЯ БАЛІВ	47
ПИТАННЯ ДО ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	48
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ	50

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Навчальна дисципліна «Методика викладання економічних дисциплін в школі» посідає важливе місце в циклі підготовки студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія), освітньо-професійної програми «Географія, економіка та краєзнавчо-туристична робота». Дана навчальна дисципліна має забезпечити опанування основних підходів, методів і прийомів організації освітнього процесу з економічних дисциплін в закладах загальної середньої освіти, сприяти професійному становленню майбутніх викладачів, що спроможні самостійно, творчо та ініціативно приймати рішення з проблем сучасної економічної освіти.

Головне завдання курсу – всебічне удосконалення професійно-педагогічних навичок студентів з викладацької діяльності, підготовка учителів економічних дисциплін в середній школі шляхом оволодіння ними основами професійної майстерності

Мета даного посібника: надати методичну допомогу студентам при підготовці до практичних занять та їх виконання, під час виконання самостійної роботи, а також підготовка до поточної контрольної роботи та залікового підсумкового контролю.

Мета викладання навчальної дисципліни: формування у студентів теоретичних знань та організаційно-методичних професійних педагогічних умінь з проектування і проведення навчального процесу з економічних дисциплін в умовах середніх загальноосвітніх закладів.

Основні завдання вивчення дисципліни:

- сформулювати у студентів теоретичні засади дидактичних особливостей викладання економічних дисциплін;
- забезпечити студентів знаннями теоретичних основ шкільного курсу економіки;
- підготувати студентів до проведення уроків з економіки різними методами традиційного, активного та інтерактивного навчання;
- сформулювати систему знань та вмінь педагогічної роботи, методичних прийомів із врахуванням специфічності предмета економіки;
- сформулювати практичні навички діяльності викладача економічних дисциплін в школі.

Заплановані результати навчання:

Загальні компетентності:

ЗК03. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК06. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК07. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій; до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК08. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

Спеціальні (фахові) компетентності:

СК02. Здатність переносити систему наукових знань у практичну діяльність та площину навчального предмету / процесу, здійснювати структурування навчального матеріалу.

СК03. Здатність проектувати та організувати освітній процес, підбирати та реалізовувати форми, методи і засоби навчання, що спрямовані на розвиток здібностей учнів та враховують психолого-педагогічні характеристики класу.

СК04. Здатність формувати ключові і предметні компетентності учнів основної школи та реалізувати наскрізні змістові лінії засобами навчання.

Спеціальні (предметні) компетентності:

ПК10. Здатність застосовувати набуті географічні і психолого-педагогічні компетентності, знання сучасних методик і освітніх технологій для формування в учнів загальних і предметних компетентностей та здійснення міжпредметних зв'язків географії відповідно до вимог державного стандарту.

ПК11. Здатність використовувати географічні інформаційні технології для вирішення освітніх завдань у галузі географії, економіки, краєзнавчо-туристичної роботи.

ПК13. Здатність застосовувати уміння роботи зі статистичними даними, збору, узагальнення та обробки статистичної інформації, що відображає стан природних і суспільних територіальних систем.

Програмні результати навчання:

ПР03. Знає та розуміє принципи, форми, сучасні методи, методичні прийоми навчання предмета в закладах загальної середньої освіти (рівень базової середньої освіти).

ПР05. Уміє оперувати базовими категоріями та поняттями спеціальності.

ПР23. Знає, розуміє і демонструє здатність реалізовувати теоретичні й методичні засади навчання економіки для виконання освітньої програми в базовій середній школі.

ПР26. Застосовує сучасні методики і технології, зокрема інформаційно-комунікативні, забезпечуючи формування в учнів предметних компетентностей та основ цілісної природничонаукової картини світу.

ПР27. Здійснює відбір, аналіз, представлення і поширення економічної інформації, використовуючи різноманітні письмові, усні та візуальні засоби, зокрема інформаційнокомунікаційні технології;

У результаті вивчення даного курсу студенти повинні

знати:

– зміст і завдання типових та альтернативних програм з економіки, систему тематичного планування уроків;

– основні види уроків, місце уроку в системі уроків навчального розділу, форми уроку, засоби та принципи аналізу, основні вимоги до сучасного уроку з економіки;

– зміст і дидактичні можливості підручників, методичних посібників і періодичних видань для вчителів економіки;

– базові поняття та принципи методики викладання економічних дисциплін;

– основні методи, прийоми та засоби навчання.

вміти:

– підготувати й провести уроки з економіки за власною методикою, ґрунтуючись на прийнятих стандартах викладання цієї дисципліни;

– використовувати методи активізації навчальної діяльності учнів на уроках економіки;

– розробляти й застосовувати наочні засоби навчання, зважаючи на особливості економічних знань як предмета навчання;

– контролювати й оцінювати знання та вміння учнів загальноосвітніх шкіл.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Розділ 1. ЗАГАЛЬНА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ЕКОНОМІКИ В ШКОЛІ

Тема 1. Методика викладання економічних дисциплін в системі економічної освіти

Економічні знання та їх роль у формуванні світогляду людини. Особливості економічних знань як предмета навчання. Предмет дослідження методики викладання економіки. Міжпредметні зв'язки дисципліни «Методика викладання економічних дисциплін». Структура методики викладання економіки. Сучасні запити соціуму до підготовки вчителя економічних дисциплін. Методи науково-педагогічних досліджень у шкільній економіці.

Тема 2. Принципи, форми та методи економічного навчання

Поняття про принципи навчання. Характеристика принципів навчання економіки. Організаційно-методичні форми навчання економіки. Поняття про методи навчання. Класифікація та аналіз методів навчання за джерелами формування знань, за характером пізнавальної діяльності учнів. Методи навчання та їх класифікація. Методи (моделі) викладання. Пряме викладання (інформування). Кооперативно-групове навчання. Метод дослідження. Моделювання. Вибір методів (моделей) викладання економічних дисциплін. Проблемне навчання економіки.

Тема 3. Засоби навчання в економічній освіті

Поняття про засоби навчання, їх класифікація в економічній освіті. Особливості застосування окремих видів засобів навчання в процесі викладання економічних дисциплін. Особливості роботи із вербальними та невербальними (статистичними) посібниками на уроках економіки.

Наочність у викладанні та її значення в навчальному процесі. Форми та види наочності. Підготовка і створення наочних матеріалів. Методичні рекомендації щодо застосування наочних засобів навчання в курсах економічних наук. Технічні засоби навчання. Умови застосування їх у викладанні економічних дисциплін. Використання комп'ютерної техніки в економічній освіті.

Тема 4. Економіка як навчальний предмет та його науково-методичне забезпечення

Підручник в системі засобів навчання. Структура сучасного підручника. Навчальні посібники, праці теоретиків та класиків економічної науки, довідкові та статистичні джерела, економічна періодика. Електронні освітні ресурси. Інтернет-ресурси. Розробка матеріалів та занять із використанням Інтернету.

Розділ 2. ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Тема 5. Форми організації навчально-виховного процесу з економіки

Урок як основна форма організації навчального процесу і економіки. Структурна побудова уроків економічних дисциплін, типізація уроків, їхні особливості, переваги та недоліки. Типи уроків з економіки та їх особливості. Підготовка до проведення

уроків та планування роботи вчителя. Складові елементи плану різних типів уроків. Планування ефективного уроку з основ економіки. Аналіз та самоаналіз уроків. Підготовка і проведення практичних занять, розробка та виконання практичних завдань. Довгострокове закріплення основних знань, умінь і навичок з економічних дисциплін. Розробка та використання задач в освітньому процесі.

Тема 6. Активні та інтерактивні методи економічного навчання

Необхідність активізації економічного навчання. Активні методи навчання. Основні інтерактивні методи в економічному навчанні. Дискусія. Кейс-метод. Метод проектів. Економічні ігри. Тренінги. Роль викладача в інтерактивному навчанні. Принципи роботи на інтерактивному занятті. Алгоритм проведення інтерактивного заняття.

Тема 7. Самостійна робота учнів з економіки

Самостійна робота та її роль в процесі опанування економічних знань. Мета, зміст, типи завдань для самостійної роботи під час вивчення економічних дисциплін. Форми та методи самостійної роботи. Науково-методичне забезпечення самостійної роботи. Методи і форми оцінювання самостійної роботи під час вивчення економіки.

Тема 8. Позакласна робота з економіки

Визначення та зміст понять «позакласна робота», «позашкільна освіта». Основні цілі та форми позакласної роботи, їх переваги та недоліки. Організація та методика проведення гурткової роботи, факультативів, додаткових занять, екскурсій та інших видів позакласної роботи школярів. Тиждень економіки в школі. Шкільна олімпіада з економіки.

Економічне виховання в шкільному педагогічному процесі. Сутність та цілі економічного виховання школярів. Методи та засоби економічного виховання в школі.

Тема 9. Економічні ігри та методика їх використання

Дидактичні ігри на уроках економіки. Види ігрових методів. Особливості створення та умови проведення економічної гри. Етапи розробки ділової гри. Ефективність ігрових форм економічного навчання. Застосування методу проектів на уроках економіки, використання кейс-методів. Використання комп'ютерів на уроках економічного спрямування.

Тема 10. Контроль навчальних досягнень учнів з економіки

Сутність контролю у навчальному процесі. Розробка завдань різних типів для всебічної перевірки та оцінювання знань, умінь та навичок. Завдання, функції, види, педагогічні вимоги контролю. Основні методи та форми, що використовуються при оцінюванні навчальних досягнень. Особливості поточного, тематичного, семестрового, річного оцінювання та державної підсумкової атестації.

Критерії і норми оцінювання навчальних досягнень учнів з економіки. Сучасні методи та форми контролю й оцінки досягнень учнів. Тестування як форма навчання, контролю та оцінювання економічних знань.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с.р.		л	п	лаб.	інд.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Загальна методика викладання економіки в школі												
Тема 1. Методика викладання економічних дисциплін в системі економічної освіти	6	2				4	8	1				7
Тема 2. Принципи, форми та методи економічного навчання	6					6	7					7
Тема 3. Засоби навчання в економічній освіті	6	2				4	8	1				7
Тема 4. Економіка як навчальний предмет та його науково-методичне забезпечення	10		4			6	7					7
<i>Разом за розділом 1</i>	28	4	4			20	30	2	0			28
Розділ 2. Особливості методики викладання економічних дисциплін у загальноосвітніх навчальних закладах												
Тема 5. Форми організації навчально-виховного процесу і економіки	12	2	4			6	13	1	4			8
Тема 6. Активні та інтерактивні методи економічного навчання	10		4			6	10		2			8
Тема 7. Самостійна робота учнів з економіки	7					7	8					8
Тема 8. Позакласна робота з економіки	13	2	4			7	8					8
Тема 9. Економічні ігри та методика їх використання	13	2	4			7	12	1	2			9
Тема 10. Контроль навчальних досягнень учнів з економіки	7					7	9					9
<i>Разом за розділом 2</i>	62	6	16			40	60	2	8			50
Усього годин	90	10	20			60	90	4	8			78

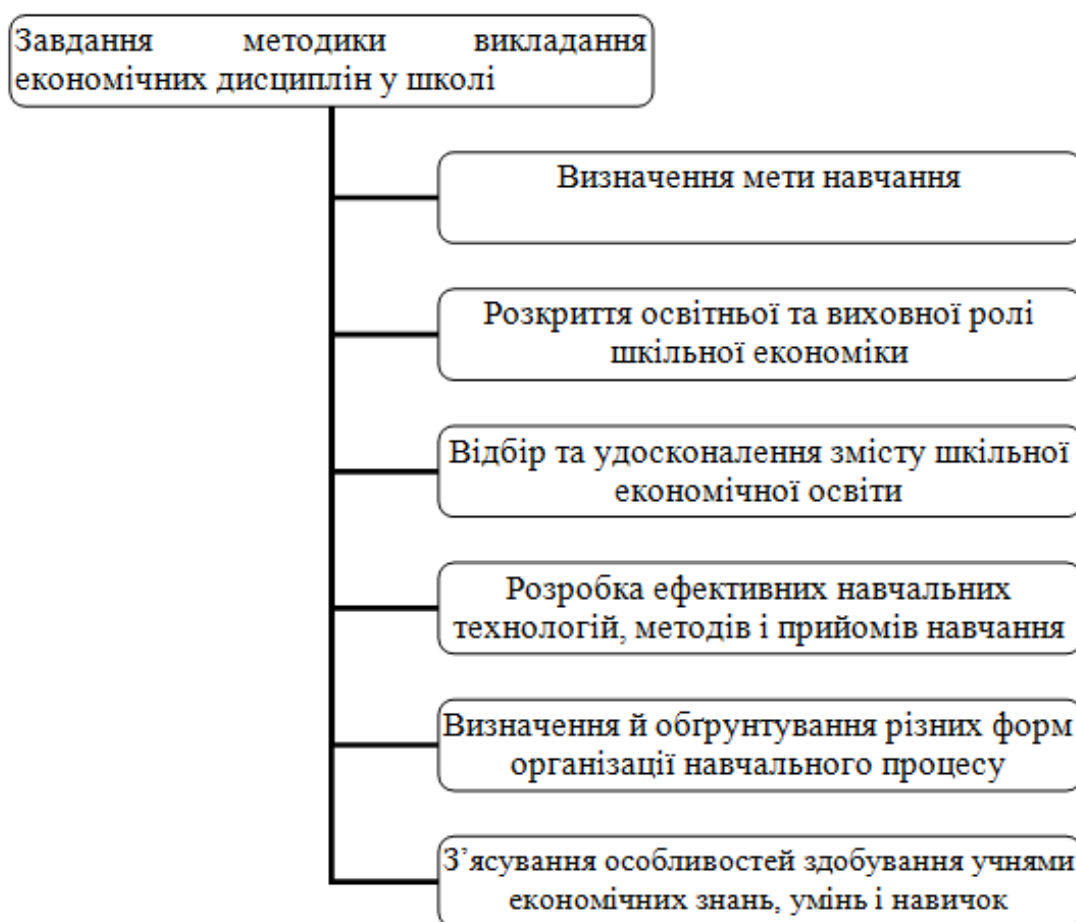
РОЗШИРЕНІ ПЛАНИ ЛЕКЦІЙ З ОПОРНИМИ СХЕМАМИ

Лекція 1. Методика викладання економічних дисциплін в системі економічної освіти

План:

1.1. Предмет дослідження методики викладання економіки

Основні принципи методики викладання економічних дисциплін, головні завдання викладання шкільних курсів з економічних дисциплін, ефективність застосування різних методик викладання економічних дисциплін.

1.2 Міжпредметні зв'язки дисципліни «Методика викладання економічних дисциплін»

Зв'язок методики викладання економічних дисциплін з навчальними дисциплінами про суспільство: політологією, соціологією, правознавством; з загальнонауковими навчальними дисциплінами: математикою, інформатикою; з навчальними дисциплінами природничого профілю: географією, історією, біологією. Взаємозв'язок різних шкільних курсів та спецкурсів з викладання економічних дисциплін.

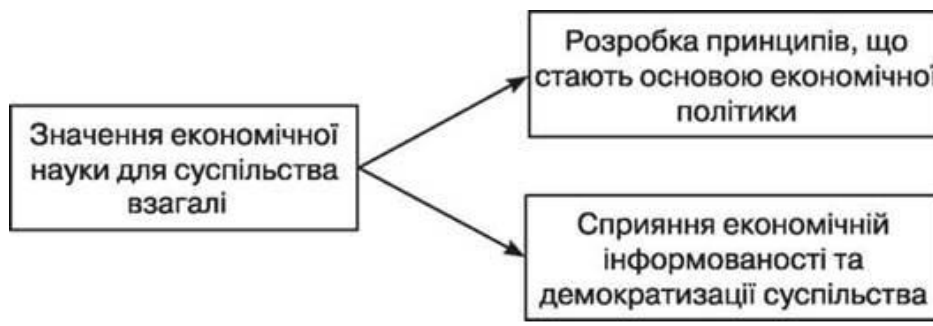

1.3. Структура методики викладання економіки.

Характеристика загальної методики викладання економічних дисциплін як дидактики шкільної економіки. Розгляд окремих видів методик для конкретизації основних положень загальної методики під час викладання окремих курсів шкільної економіки. Еволюційний розвиток методик викладання економіки.

1.4. Сучасні запити соціуму до підготовки вчителя економічних дисциплін.

Розуміння сучасних підходів викладання економічних дисциплін з урахування реальності та запитів суспільства сьогодення. Відхід від класичного підходу викладення нових знань в бік динамічного, комбінованого, пошукового, творчого, ігрового, ситуаційного тощо.

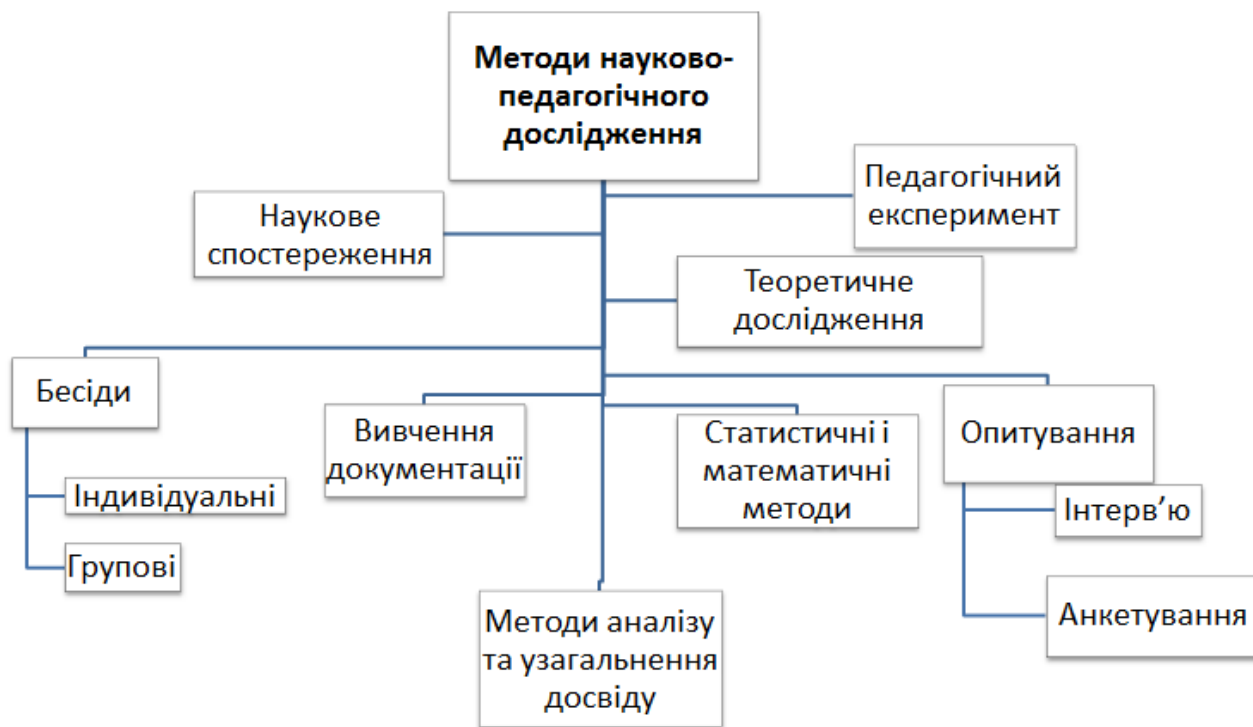
Значення економічної науки для суспільства взагалі та для життя окремої людини зокрема. Сучасні вимоги до підготовки вчителя економічних дисциплін у середній школі.

1.5. Методи науково-педагогічних досліджень у шкільній економіці

Шляхи та прийоми удосконалення професійного рівня викладацької діяльності. Прийоми та операції для дослідження педагогічних явищ та вирішення педагогічних проблем під час викладання економічних дисциплін у школі. Визначення рівня доступності змісту навчального матеріалу учнями відповідних класів, обчислення показника рівня успішності учнів з економічних дисциплін, коефіцієнта обсягу засвоєння учнями нового матеріалу.

Застосування методу педагогічного спостереження шляхом самоспостереження, об'єктивного спостереження та наукового спостереження. Перевірка об'єктивності одержуваного результату. Виявлення закономірностей між якістю знань, умінь та навичок школярів та методами викладання економічних дисциплін.

Лекція 2. Принципи, форми та методи економічного навчання

План:

2.1. Поняття про принципи навчання

Поняття про провідні ідеї (принципи) навчально-виховного процесу в школі. Виконання таких принципів забезпечує високу ефективність педагогічної діяльності, особливо її практичної складової. Формулювання принципів навчання на засадах узагальнення педагогічного досвіду та за результатами проведених науково-педагогічних спостережень.

2.2. Характеристика принципів навчання економіки

Аналіз головних принципів навчання економічних дисциплін, розуміння їхньої сутності, доцільності застосування, вимоги до їх застосування. Розгляд очікуваних результатів застосування кожного принципу під час викладання економічних дисциплін:

- принцип науковості – під час розробки навчальних програм, посібників, підручників:

- принцип систематичності і послідовності – знаходження та встановлення взаємозв'язку між окремими темами та розділами;
- принцип свідомості та активності учнів – підвищення мотивації навчально-пізнавальної діяльності, активність та свідомо самостійність роботи учнів;
- принцип зв'язку теорії з практикою – починається зі збору фактів, відомостей, продовжується у розробці теорій, відкритті законів, завершується обґрунтування певних економічних законів, політики, реалізується складанням практичних завдань, задач;
- принцип доступності навчання – навчальний процес будується з урахуванням вікових здібностей учнів, рівня їхньої підготовки, їхнього загального розвитку;
- принцип індивідуального підходу до учнів – обрання способів, прийомів, темпу навчання з врахуванням індивідуальних особливостей учнів, їх способів мислення, сприйняття інформації, життєвого досвіду;
- принцип наочності навчання – реалізується розробкою та демонстрацією конкретних предметів, процесів, моделей, або їх образних відтворень (наочні посібники, плакати, схеми, таблиці, графіки, презентації, відео тощо);
- принцип міцності засвоєння знань, умінь та навичок – розробка завдань на застосування різної типи пам'яті в учнів;
- принцип емоційності – розроблення заохочувальної системи навчання;
- принцип виховного характеру навчання – створення умов для розвитку особистісних якостей учнів.

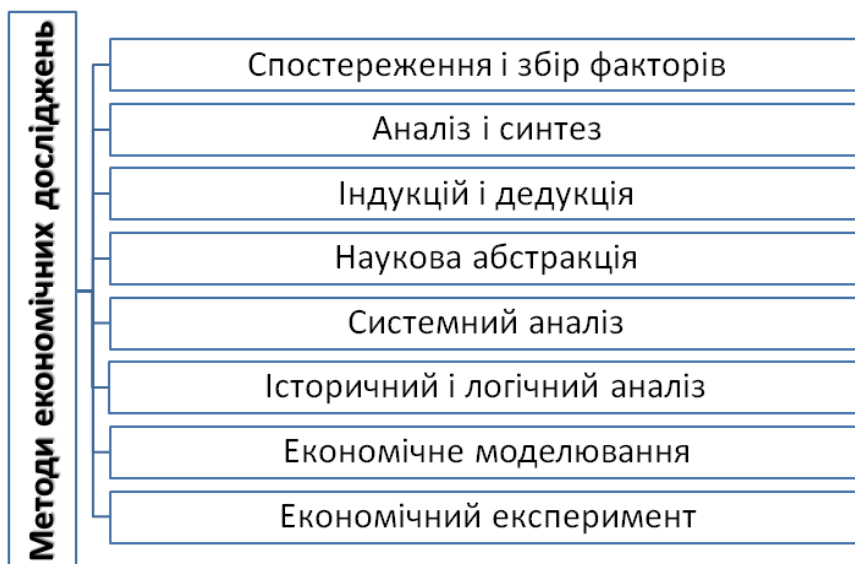

2.3. Поняття про методи навчання. Характеристика методів навчання

Поняття про методи навчання, як про взаємодію між учителем та учнями, під час якої відбувається засвоєння знань, умінь та навичок.

Класифікації різних методів навчання:

- за характером подачі навчального матеріалу;
- за організаційним характером навчання;
- за логікою сприйняття та засвоєння нових знань;
- за забезпеченням первинного засвоєння навчального матеріалу;
- за забезпеченням закріплення та вдосконалення набутих знань;
- за теорією цілісності навчального процесу

2.4. Проблемне навчання економіки

Проблемне навчання як сучасний та необхідний елемент системи шкільної освіти. Розгляд умов створення проблемної ситуації в ході викладення навчального матеріалу. Поняття проблемної ситуації

2.5. Вибір методів навчання

Розуміння залежності вибору певних методів навчання відповідно до головних критеріїв. Підведення майбутніх фахівців з викладання економічних дисциплін у школі до висновку, що лише комплексне застосування учителем на уроках усього різноманіття методів та прийомів навчання в їх багатьох комбінаціях та взаємозв'язках забезпечує високий рівень ефективності навчання та всебічний розвиток школярів.

Лекція 3. Засоби навчання в економічній освіті

План:

3.1. Поняття про засоби навчання

Розгляд засобів навчання, як різних видів джерел знань, що можна використати у навчальному процесі для формування в учнів відповідного рівня знань, умінь та навичок. Важливість застосування засобів знань для забезпечення принципу наочності та для здійснення операційної діяльності учнів.

3.2. Класифікація засобів навчання економіки

Характеристика засобів навчання економіки за їхнім розподілом за способом зображення та відображення економічних об'єктів, процесів та явищ.

Аналіз переваг і недоліків застосування в якості засобів навчання економічним дисциплінам таких засобів навчання як: натуральні об'єкти, моделі натуральних об'єктів, описи та зображення економічних об'єктів, прилади для відтворення процесів та явищ. Обґрунтування вибору засобів

навчання в залежності від мети заняття, змісту та обсягу теми, тривалості заняття, очікуваних результатів.

Засоби навчання економіки			
Натуральні об'єкти	Моделі натуральних об'єктів і явищ	Описи і зображення об'єктів за допомогою символів	Прилади для відтворення процесів та явищ
1. Предмети діяльності людини 2. Об'єкти діяльності людини	1. Площинні ілюстративні посібники 2. Моделі	1. Вербальні посібники 2. Схематичні посібники 3. Схематичні посібники 4. Графічні посібники	Технічні засоби навчання

3.3. Особливості роботи із вербальними та статистичними посібниками на уроках економіки

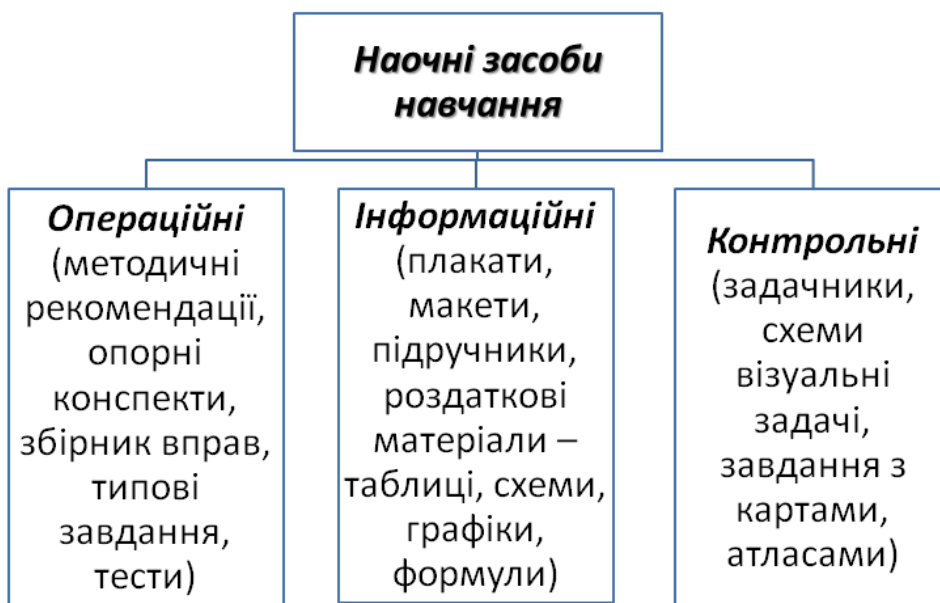
Ознайомлення з основами робота з підручником на уроках економічного спрямування. Розгляд основних правил роботи з підручником. Підходи до використання окремих змістовних частин підручника на різних структурних елементах уроку. Ознайомлення з переліком підручників економічних дисциплін, рекомендованими Міністерством науки і освіти України.

Порівняння переваг і недоліків підручників за різними критеріями. Розгляд різних видів робіт із підручником. Важливість використання статистичних даних у навчанні економічних дисциплін, вміння їх аналізувати, проводити розрахунки, виявляти динаміку, робити прогнози, систематизувати.

Основні види роботи з підручником:
- читання з коментуванням;
- складання плану тексту;
- переказ тексту;
- анотування головних тез;
- знаходження у тексті головних фактів, дат, формул, теорій, прикладів;
- структурування змісту питання або теми у вигляді таблиці;
- виконання завдань, рішення задач;
- встановлення закономірностей, порівнянь;
- аналіз ілюстративного матеріалу;
- виділення логічних частин, головної думки, висновку;
- робота з додатковими відомостями;
- перевірка знань за допомогою запитань, тестів, завдань;
- робота зі статистичними даними.

3.4 Наочність у викладанні та її значення у викладанні економічних дисциплін процесі

Застосування принципу наочності на уроках економічних дисциплін. Звернення до чуттєвого досвіду учнів. Обґрунтування застосування на уроках економіки зображувальних засобів для залучення усіх інформаційних систем і каналів – візуальної, тактильної, звукової, змішаної.

3.5. Технічні засоби навчання.

Наявність матеріально-технічної бази для теоретичного та практичного викладання економічних дисциплін у школи. Роль технічних засобів навчання різного призначення. Переваги застосування інформаційних (мультимедійних технічних засобів). Характеристика різних видів технічних засобів.

За впливом на органи чуттів:	За принципом побудови:	За способом керування:	За навчальним цілями:	За способом використання:
- візуальні; - звукові; - змішані	- механічні; - електронні	- ручні - автоматичні	- контроль знань; - вправи; - самопідготовка	- індивідуальні; - групові

Необхідність опанування майбутнім вчителем основних комп'ютерних програм, які необхідні для застосування технічних засобів на уроках економіки в школі. Короткий огляд головних комп'ютерних програм та їхніх функціональних можливостей, приклади їх застосування на уроках економіки.

Лекція 4. Економіка як навчальний предмет та його науково-методичне забезпечення

План:

4.1. Науково-методичне забезпечення викладання економічних дисциплін в школі

Розуміння науково-методичного забезпечення навчального процесу як такого, що потребує професійного вміння учителя працювати зі змістом інформації для досягти основних цілей навчання, обрання методики викладання залежно від характеру навчальної інформації та форми проведення занять, а також визначення засоби активізації занять.

Характеристика складу навчально-методичного забезпечення: основні державні документи (навчальні плани, навчальні програми, навчальні предмети та навчальні посібники), інші інформаційно-методичні матеріали (ИММ) та форми оцінювання рівнів цих матеріалів.

Розуміння причин складності розробки курсу «Економіка» для школи: під час розробки курсів викладачам вищих навчальних закладів предмет викладається надскладно та академічно, розробки курсів учителями шкіл є поверховими і примітивними. Розуміння необхідності об'єднання зусиль усіх зацікавлених осіб (учителів, учених і студентів – майбутніх фахівців з викладання економічних дисциплін). Включення шкільної дисципліни «Основи економіки» до інваріантної складової типових навчальних планів.

4.2. Зміни в системі викладання економіки у школах України

Характеристика та аналіз складових розділів програми курсу «Основи економіки»:

1. Вступ до економіки;
2. Економіка домашнього господарства;
3. Економіка підприємства;
4. Національна економіка;
5. Міжнародна економіка.

Розробка додаткових спеціальних курсів економічного спрямування для окремих класів з профільним вивченням економічних дисциплін. Питання підвищення професійного рівня та методичної підготовки вчителів економіки до роботи в загальноосвітніх закладах.

4.3. Підручник в системі засобів навчання. Структура сучасного підручника

Характеристика сучасного шкільного підручника, як основного джерела знань для школярів. Функції підручника, його завдання. Види навчально-методичних видань, які є логічно поєднані та доповнюють структуру шкільного підручника.

Шкільний підручник		
Змістова ланка (текст та ілюстративний матеріал)	Навчально-методичний апарат	Довідково-супровідний апарат
- вступ	- контрольні запитання, тести	- таблиці змісту
- основна частина	- завдання для самостійної роботи	- словник
- висновки	- узагальнюючі таблиці	- покажчики
- узагальнюючі тексти	- вправи, задачі	- список рекомендованої літератури
- додатковий матеріал	- інструкції	- вихідні дані

Ознайомлення з основними вимогами до сучасних підручників за типовими навчальними програмами

1) повна відповідність матеріалу навчальній програмі;

2) адекватність глибини і складності змісту віковим особливостям студентів (учнів);

3) підпорядкованість змісту навчального матеріалу цілям навчання, формуванню й розвитку відповідних умінь;

4) чітке відображення основних знань, найважливіших досягнень економічної науки та практики;

5) скорочення обсягів складного або другорядного матеріалу;

6) доступний виклад матеріалу, що сприяє формуванню стійкого інтересу до предмета.

7) наявність достатньої кількості компонентів змісту (тексти основний і додатковий, історичні довідки, статистичні матеріали, текстові таблиці, словник основних понять, схеми, інші зображення навчальної інформації), які розкривають економічну тему з допомогою різних підходів і забезпечують усі рівні її сприйняття.

8) відповідний методичний апарат – рекомендації «як працювати з підручником», завдання для актуалізації опорних знань, для закріплення та поглибленого вивчення теми, вправи й завдання різних рівнів складності тощо.

9) типова структура навчального матеріалу, послідовність викладу, що відображає логіку економічної науки.

Формування вмінь учнів працювати з підручником. Ознайомлення з сутністю різних видів роботи з підручником (читання, складання плану, конспектування, переказ тексту, виділення головної думки, структурування змісту, знаходження в тексті доказів та прикладів, виконання завдань, опрацювання питань, аналіз ілюстративного матеріалу, робота з додатками).

4.4. Використання мережі Інтернет на уроках економіки

Ознайомлення з завданнями використання мережі Інтернет на уроках економіки пошук конкретної інформації, статистичних даних, новин, відповідей на запитання, перегляд відео, прослуховування аудіо файлів, перегляд презентацій, ілюстрацій, участь в економічних іграх, робота в програмних засобах. Характеристика відкритих баз даних віртуальних бібліотек, віртуальних музеїв, віртуальних турів, освітніх серверів, сайтів сертифікованих засобів масової інформації, статистичної та довідкової інформації фінансових установ, підприємств, Національних банків, Міжнародних фінансових систем тощо. Реєстрація учням електронної пошти, робота з підпискою на розсилку новин, робота у відео конференціях. Аналіз різних форм роботи учнів в Інтернеті у класі: фронтальна, індивідуальна, робота в групах. Самостійна позакласна робота учнів у мережі Інтернет.

Лекція 5. Форми організації навчально-виховного процесу з економіки

План:

5.1. Урок як основна форма організації навчального процесу з економіки

Характеристика головної форми організації навчальних занять, як відбувається на основі взаємодії учителя та учнів – шкільного уроку.

Ознаки сучасного уроку:
Варіативність і гнучкість структури уроку
Оптимізація форм роботи на уроці
Спрямованість уроку на особистості учнів
Формування компетентностей учнів
Співпраця учителя та учня
Постійне оновлення змісту навчання
Використання індивідуального підходу
Самостійний творчий пошук
Розвиток творчих здібностей
Впровадження інноваційних технологій та інтерактивних засобів навчання

Аналіз важливих ознак сучасного уроку в українській школі, пошук їх сильних та слабих сторін, шляхи дотримання цим ознакам у майбутній педагогічній практиці. Ознайомлення з основними характеристиками уроку – постійний склад учнів, розклад, систематичність, використання різноманітного поєднання форм організації навчально-виховного процесу та методів навчання. Обговорення важливості встановлення часових рамок, застосування різних форм, методів, засобів навчання. Чіткість в організації проведення уроку, своєчасність підготовки матеріально-технічної бази, планування навчального процесу.

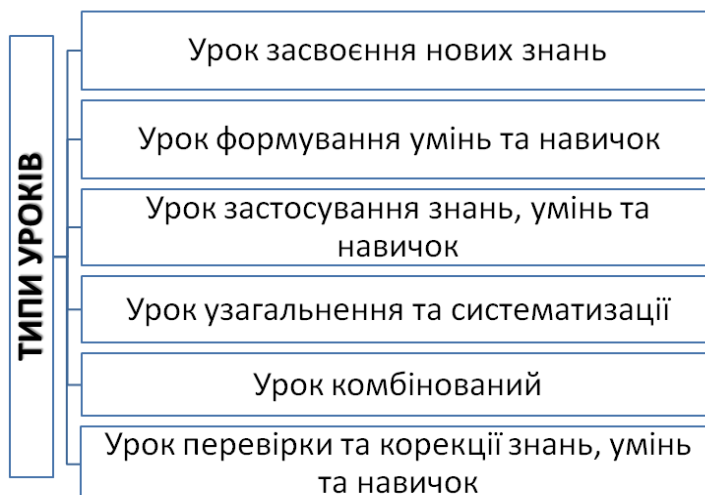
5.2. Структура уроку економіки

Ознайомлення із загальною структурою уроку, його основними елементами.

№ з/п	Етап уроку	Мета етапу	Прийоми і методи
1	Вступна (організаційна) частина	Попередня організація класу, забезпечення психологічного настрою учнів на нормальну роботу	Привітання, перевірка відвідування, готовності учнів до уроку
2	Мотивація і стимулювання навчальної діяльності	Формування в учнів позитивних мотивів, зацікавленості до вивченої теми	Проблемне навчальне завдання, проблемна ситуація, повідомлення значимості вивчуваного матеріалу, цікаві приклади, тощо. Чітка організація процесу навчання, постановка завдань
3	Перевірка засвоєних раніше знань. Актуалізація опорних знань і життєвого досвіду учнів	Одержати уявлення про якість засвоєння учнями матеріалу, виокремити опорні знання. Забезпечення узгодження між викладеною вчителем інформацією та сприйняттям, засвоєнням, осмисленням учнями	Усне опитування, письмова перевірка, тестова перевірка, бесіда, підготовчі вправи.
4	Повідомлення теми, мети і завдань уроку	Залучення учнів до цілеспрямованої, активної навчальної діяльності	Розповідь, проблемна ситуація, евристичне запитання
5	Вивчення нового матеріалу	Сприйняття і осмислення учнями навчального матеріалу	Словесні методи, наочні методи, практичні методи, самостійна робота учнів, поєднання різних методів
6	Узагальнення і систематизація знань (діагностування правильності засвоєння знань)	Визначення послідовності і підпорядкованості вивчених на уроці і засвоєних раніше понять	Порівняння, зіставлення, перехід від одиничного до загального, складання систематизуючих таблиць, схем, графіків
7	Застосування знань у стандартних і змінених умовах (закріплення нового матеріалу)	Якісне засвоєння учнями знань і способів виконання дій, формування первинних навичок	Система вправ, самостійні, практичні роботи
8	Підбиття підсумків уроку (рефлексія)	Зіставлення мети і завдань уроку з одержаними результатами. Оцінювання роботи класу і кожного учня	Розповідь, бесіда
9	Повідомлення домашнього завдання	Закріпити отриманні знання	Пояснення змісту завдання, методики його виконання

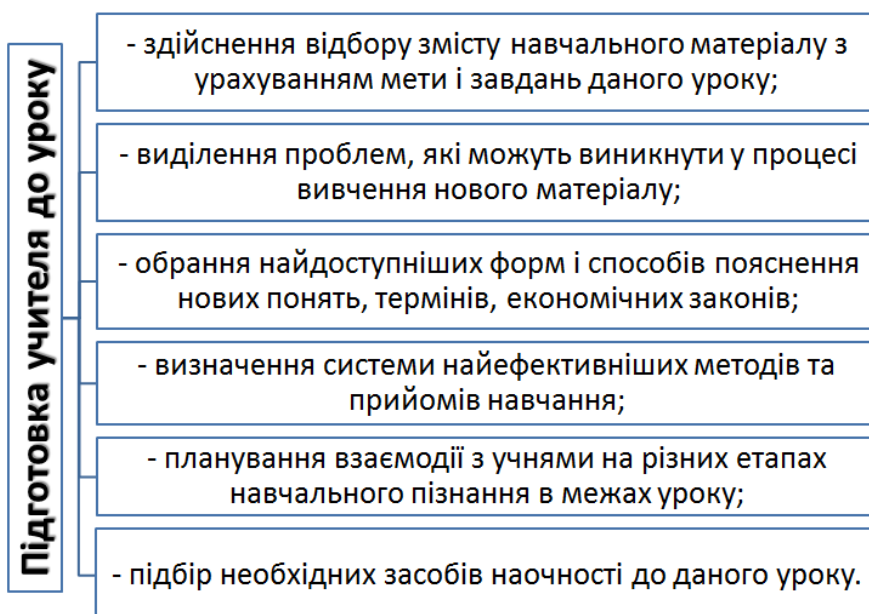
5.3. Типи уроків з економіки та їх особливості

Ознайомлення із загальними типами уроків, які найчастіше використовують під час викладання економічних дисциплін у школі. Обговорення прикладів застосування різних типів уроків для різних тем, різних вікових груп школярів, з поєднанні з різними прийомами навчання та технологічними засобами. Порівняння різних типів уроків, їх мети, завдань, ефективності, переваг та недоліків. Розуміння ефективної співвідношення проведення різних типів уроків протягом навчального року.

5.4. Складання планів роботи вчителя. Підготовка вчителя до уроку.

Ознайомлення з затвердженими Міністерством освіти і науки України навчальним програмами з викладання економічних дисциплін для загальноосвітніх навчальних закладів. Знайомство з календарним плануванням роботи учителя, його типовим змістом, планом, формою. Складання щомісячного та щотижневого робочого розкладу. Проставлення термінів проведення занять у навчальних програмах.

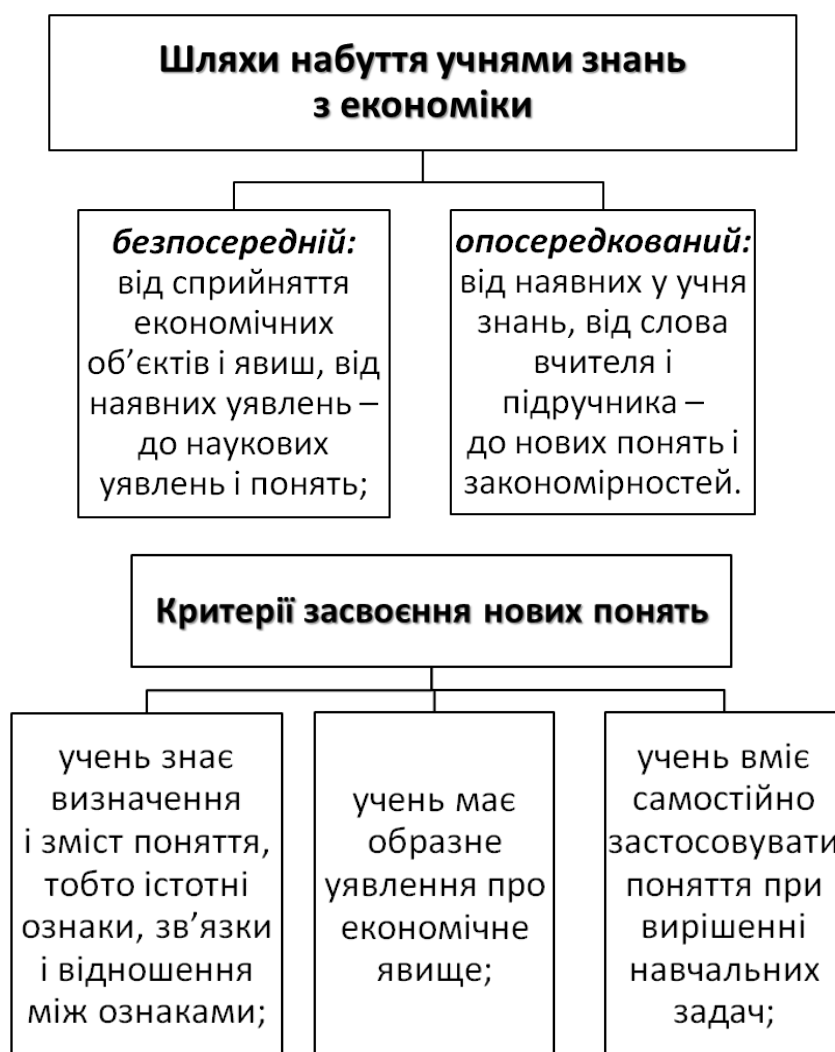
Призначення певної кількості годин на викладання теоретичного матеріалу та виконання практичних робіт, їх ефективне співвідношення в залежності від класу.

Обговорення процесу підготовки учителя до уроку. Самоосвіта учителя, підвищення професійної майстерності, кваліфікації, ознайомлення з новими методиками, сучасною літературою, посібниками, статистичними даними, програмним забезпеченням тощо.

Взаємовідвідування уроків учителями. Вибір оптимальної структури організації навчально-виховного процесу для забезпечення найкращого фінального результату навчання учнів.

5.5. Процес формування знань, умінь та навичок на уроках економіки

Підходи до вирішення основних задач в процесі вивчення економічних дисциплін: набуття учнями нових знань, практичних вмінь та навичок; здійснення розумового розвитку учнів, формування пізнавальних інтересів, виховання зрілої особистості. Обговорення головних шляхів набуття учнями знань з економічних дисциплін.

Процес засвоєння нових понять на уроках економічних дисциплін в школі. Уявлення про нові поняття, як форми або способу узагальнення предметів і явищ, як форми наукового знання, що відбиває об'єктивно істотне в явищах та закріплюється термінами або позначеннями. Розуміння критеріїв засвоєння нового поняття. Значення уміння вирішення економічних задач в підготовці учнів з економічних дисциплін. Забезпечення тісного зв'язку теорії з практикою під час викладання економічних дисциплін.

Лекція 6. Активні та інтерактивні методи економічного навчання

План:

6.1. Необхідність активізації економічного навчання. Активні методи навчання

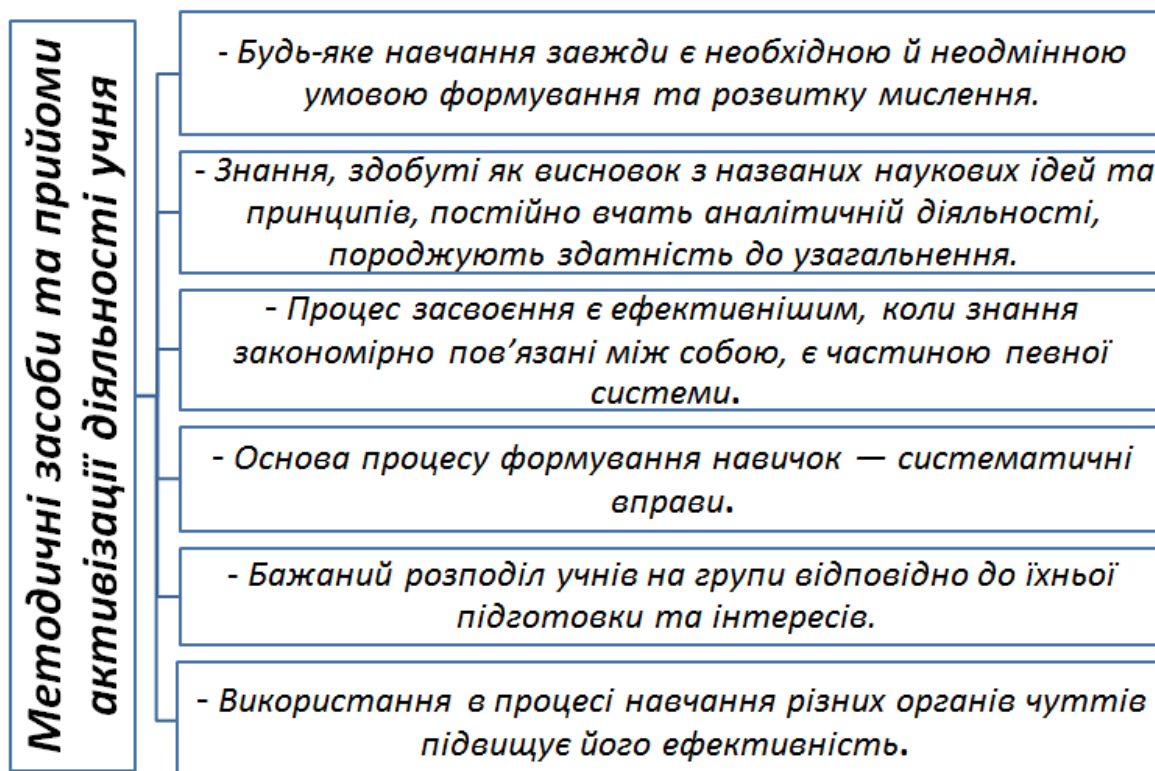
Ознайомлення з педагогічною проблемою активізації навчання. Пізнавальна активність учнів, як необхідна умова успішного засвоєння нових знань, умінь та навичок.

Різниця в ефективності між застарілими методами навчання (лекцією, бесідою, оповіданням тощо) та сучасними інтерактивними методами. Перехід від готовності учнів до простого відтворювання знань до їхнього свідомого засвоєння. Процес стимулювання навичок творчої навчальної діяльності, заохочення самостійного наукового пошуку, проявлення ініціатив та засвоєння знань учнями.

Розуміння залежності вибору методу навчання як способу організації пізнавальної діяльності учнів та ефективністю засвоєння навчального матеріалу.

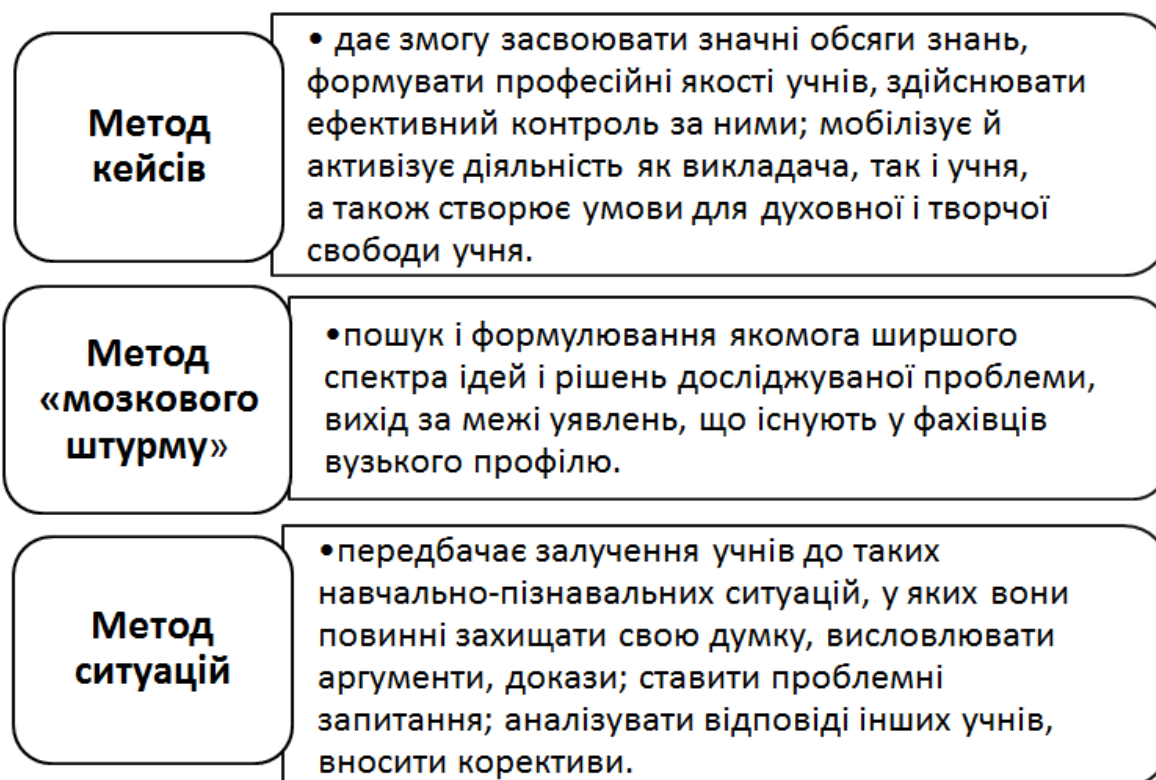
Ефективність застосування проблемного навчання, як чинника потреби у новому знанні для вирішення проблеми. Характеристика сутності процесу активізації навчання.

6.2. Основні інтерактивні методи в економічному навчанні

Характеристика інтерактивних методів навчання. Поєднання інтерактивних методик з використанням технічних засобів.

Комп'ютерна симуляція	<ul style="list-style-type: none"> • вид моделювання, який дозволяє краще розуміння навколишнього світу та соціального середовища зокрема, прогнозування явищ у майбутньому і створення альтернатив певним людським здібностям.
Метод проектів	<ul style="list-style-type: none"> • сприяє формуванню в учнів умінь використовувати різноманітні джерела інформації для розв'язання проблеми, спільно працювати в групі, представляти й аргументувати власні пропозиції щодо виконання завдань, використовувати знання з інших предметів, застосовувати теоретичні знання на практиці.
Метод кооперативного навчання	<ul style="list-style-type: none"> • передбачає роботу учнів в парах під час проведення семінарських і практичних занять, виконання тестових та творчих завдань; спільне прийняття рішення щодо розв'язання.
Метод «Акваріум»	<ul style="list-style-type: none"> • учасники включаються в процес навчання, вчать висловлювати лаконічно свою думку, брати персональну відповідальність за свої відповіді.
Метод «Аукціон»	<ul style="list-style-type: none"> • застосовуються ігрові прийоми: привітання, актуалізація основних аспектів теми, пов'язана зі специфікою предметів для продажу, «продаж» цих предметів (забезпечення ланцюга відповідей і нових запитань – дедалі складніших).
Метод «Зигзаг»	<ul style="list-style-type: none"> • передбачає обговорення в малих групах питання сутності управлінських рішень, етапів та умов їх прийняття, факторів, що впливають на процес прийняття управлінських рішень, а також колективних методів прийняття рішень.

Практика застосування інтерактивних методів у ході підготовки учнів на уроках економіки. Порівняння різних інтерактивних методів, їх переваг та недоліків. Обговорення очікуваних результатів впровадження інтерактивних

технологій: швидке прийняття вірних рішень, адаптація до змін та розвитку подій, оволодіння широким колом професійних компетентностей.

6.3. Активізація розвитку креативності та інноваційності мислення учнів в економічному навчанні.

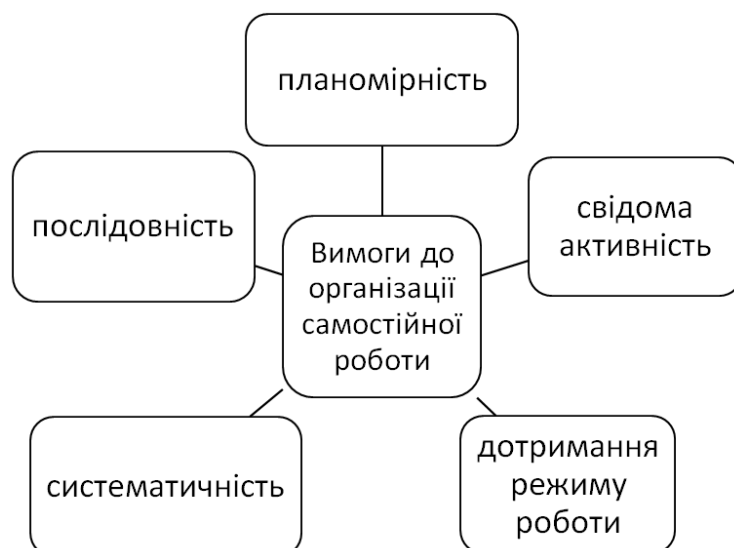
Розуміння поняття креативного мислення, стилів мислення. Ознайомлення з різними рисами мислення – спонтанністю, гнучкістю, оригінальністю. Ознайомлення з характеристикою дивергентності мислення, як важливої частини креативного мислення. Творче і практичне розв’язання проблеми – винахід, творче і розумне – ідея. Ознайомлення з послідовністю розвитку креативності учнів. Виконання колективних проєктів.

Лекція 7. Самостійна робота учнів з економіки

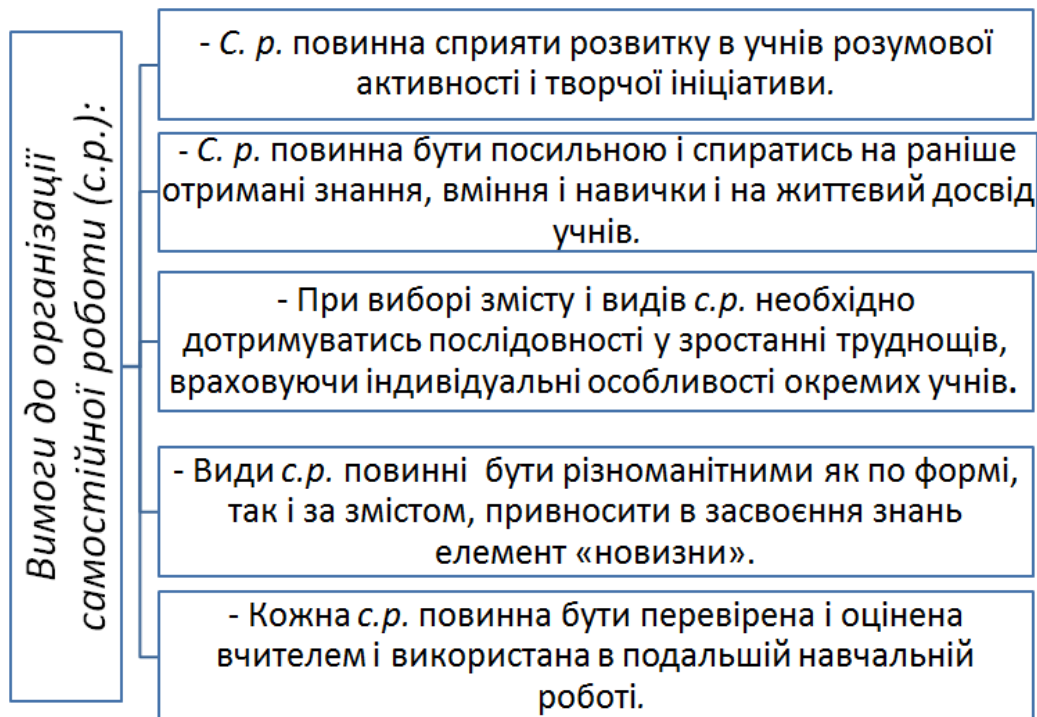
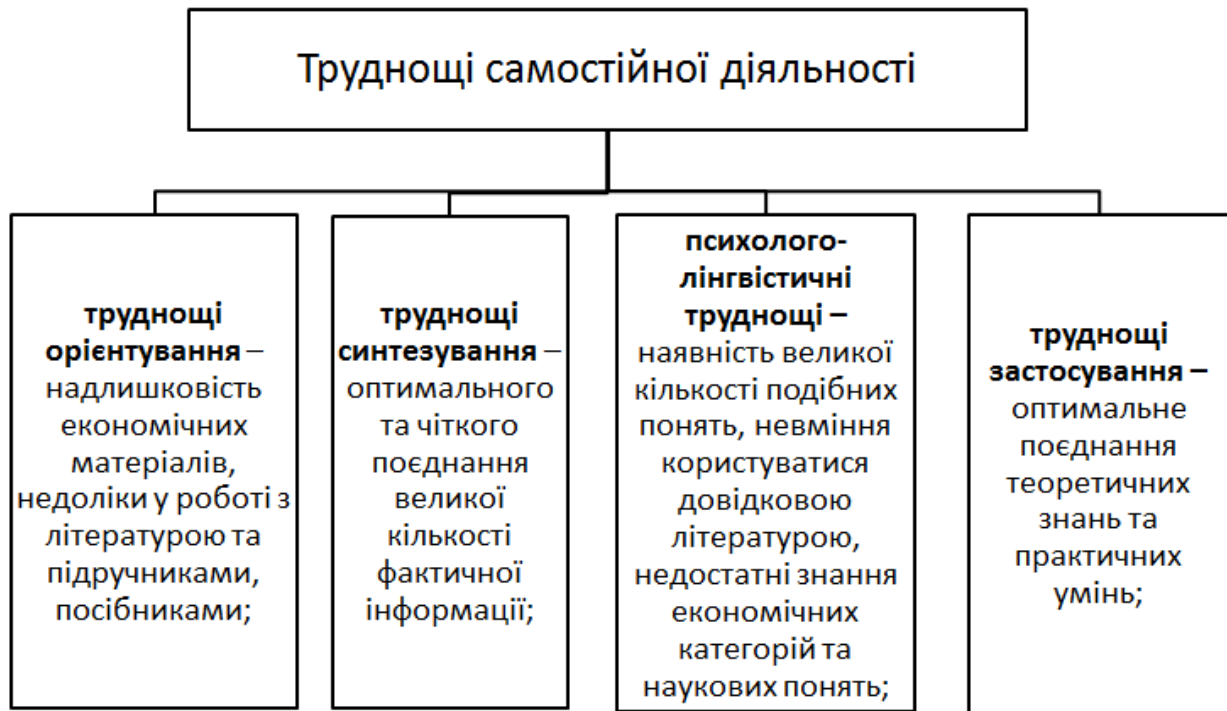
План:

7.1. Самостійна робота та її роль в процесі опанування економічних знань

Сутність поняття «самостійна робота», як розумова діяльність учня, спрямована на опанування знань.

Залежність якості самостійної роботи учнів від наявності знань та розвитку навичок і вмінь самостійно опрацьовувати матеріал економічних дисциплін, а також від того, настільки чітко спланована та систематична самостійна робота. Основні вимоги до організації самостійної роботи.

Розуміння сутності та значення завдань учителя із забезпечення організації та функціонування самостійної діяльності учнів:

- планування самостійної роботи учнів – визначення цілей та методів їх досягнення;
- організація самостійної роботи учнів – забезпечення взаємозв'язків окремих компонентів системи навчальної діяльності;
- управління самостійною роботою учнів – контроль за самостійною діяльністю студентів та її корекція для досягнення поставлених цілей;
- зворотній зв'язок між вчителем та учнем.

7.2. Види та форми самостійної роботи. Класна та позакласна самостійна робота

Основні форми самостійної роботи: класна та позакласна робота.

Самостійна робота	
У класі	Позакласна
Самостійна робота з матеріалами підручника	Конспектування та анотування літератури
Самостійні та контрольні роботи	Формулювання висновків
Робота з дидактичними текстами	Побудова структурно-логічних схем
Робота з комп'ютером	Робота в Інтернеті

1. Самостійна робота з **теоретичним** матеріалом (СРТМ). Передбачає позашкільну роботу з теоретичним матеріалом, результати такого опрацювання подаються письмово.

Завдання, що пропонуються для самостійного опрацювання:

- складання конспектів, анотацій за темою;
- складання термінологічних словників, покажчиків;
- робота з дидактичними текстами (складання планів, структурування, формулювання питань);
- формулювання висновків та узагальнень;
- побудова структурно-логічних схем;
- розробка моделі засвоєння бази знань з навчальних тем тощо;

2. Самостійна робота з підготовки до **практичних** занять (СРПЗ). Передбачає письмове позашкільне виконання навчальних завдань з метою підготовки до застосування отриманих знань під час практичного заняття (завдання на «застосування» та «створення»):

- проведення спостережень, аналіз та інтерпретація їх результатів;
- розробка, аналіз та вирішення конкретних ситуацій;
- підготовка навчальних занять з економіки;
- підготовка до апробації методів та методик активізації навчання економіки;
- підготовка та оформлення звітів до практичних занять тощо.

7.3. Мотивація учнів до самостійної роботи

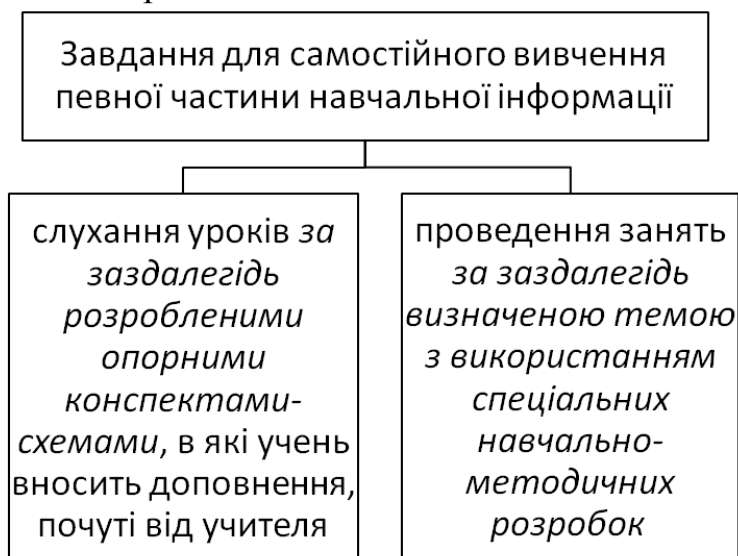
Розуміння та аналіз головних мотивуючих факторів самостійної роботи учнів. Приклади їх застосування на уроках економіки в школі.

Фактори активізації самостійної роботи
1. Корисність виконуваної роботи.
2. Участь учнів у творчій діяльності.
3. Інтенсивна педагогіка – провадження в навчальний процес активних методів.
4. Участь в олімпіадах з навчальних дисциплін, конкурсах науково-дослідницьких робіт.
5. Використання мотивуючих факторів контролю знань (накопичувані оцінки, заліки, рейтинг, тести, нестандартні екзаменаційні процедури).
6. Заохочення учнів за успіхи у навчанні і творчої діяльності (заохочувальні бали) і санкції за погане навчання.
7. Індивідуалізація завдань, виконуваних як в класі, так і поза ним.
8. Особистість викладача.

7.4. Форми активізації самостійної праці

Характеристика різних форм активізації самостійної роботи учнів. Аналіз недоліків та переваг застосування на уроках задач та вправ, нестандартних запитань, рольових ігор, тестів, написання рефератів, програмованого навчання та контролю, комп'ютерних ігор тощо.

Значення застосування ефективно оцінки системи перевірки знань. Перехід від стандартизованих контрольних робіт або опитувань до широкого комплексу творчих завдань (есе, огляд, проект). Розробка модульно-рейтингової системи оцінювання знань учнів. Характеристика нетрадиційних форм домашніх завдань. Робота в групах. Осучаснення навчально-методичної бази, перехід до цифрових ресурсів, комп'ютеризація навчання, онлайн-змагання в економічних іграх.

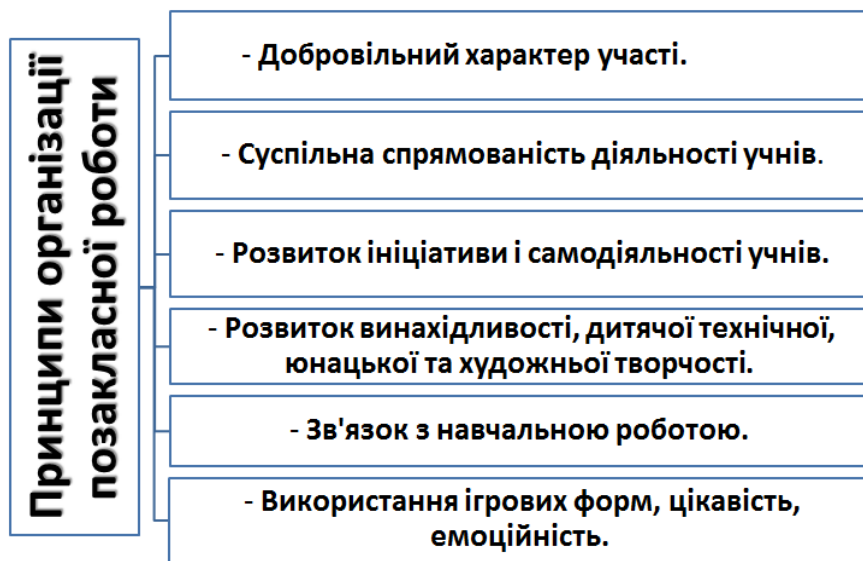

Лекція 8. Позакласна робота з економіки

План:

8.1. Визначення та зміст понять «позакласна робота», «позашкільна освіта»

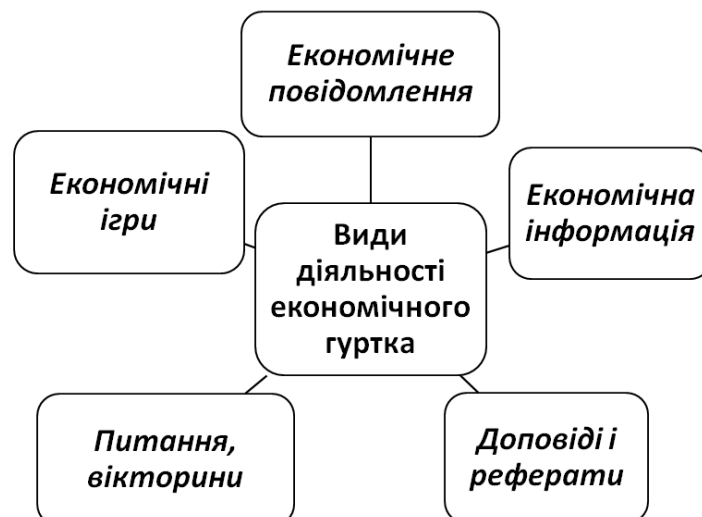
Сутність понять «позакласна робота», «позашкільна освіта», їх відмінності та спільні риси, завдання. Забезпечення вільного часу особистості, як головна особливість позашкільної освіти. Освітні цілі позакласної роботи, розширення світогляду, поглиблення знань з економіки, удосконалити специфічні вміння з економічної науки. Огляд різноманітних форм позакласної роботи з економіки.

8.2. Економічний гурток

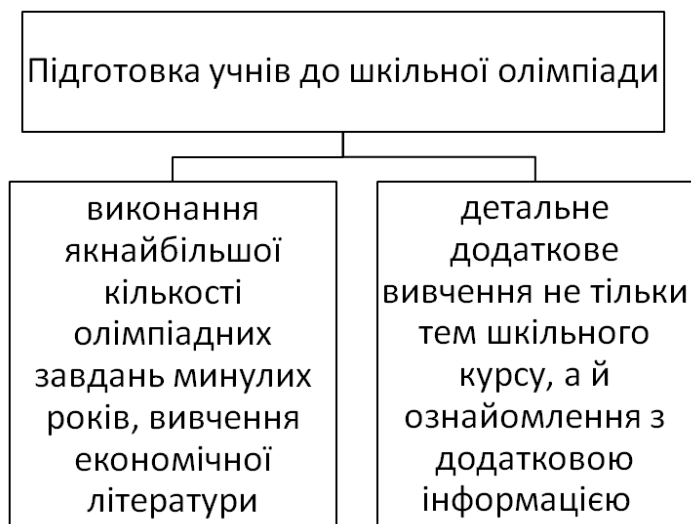
Характеристика, функції, завдання економічного гуртка в школі, як однієї з форм позакласної роботи для задоволення пізнавальних інтересів учнів.

Орієнтовна оптимальна кількість учасників гуртка. Особливості організації діяльності гуртка. Розробка плану роботи гуртка. Види діяльності гурткової роботи. Вибір тематики роботи економічного гуртка.

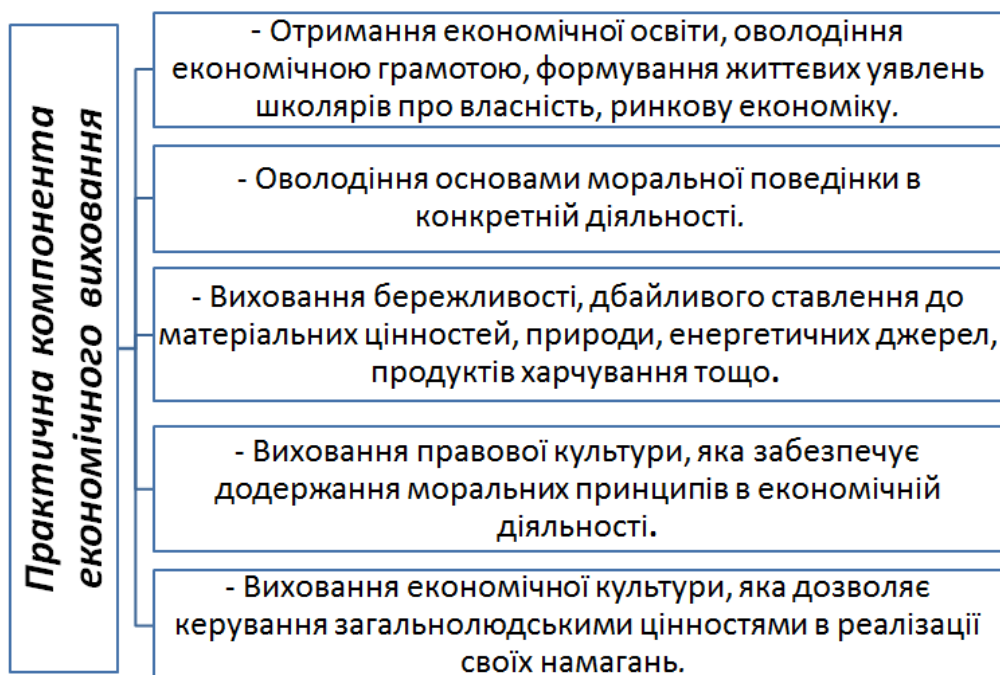
8.3. Тиждень економіки в школі. Шкільна олімпіада з економіки

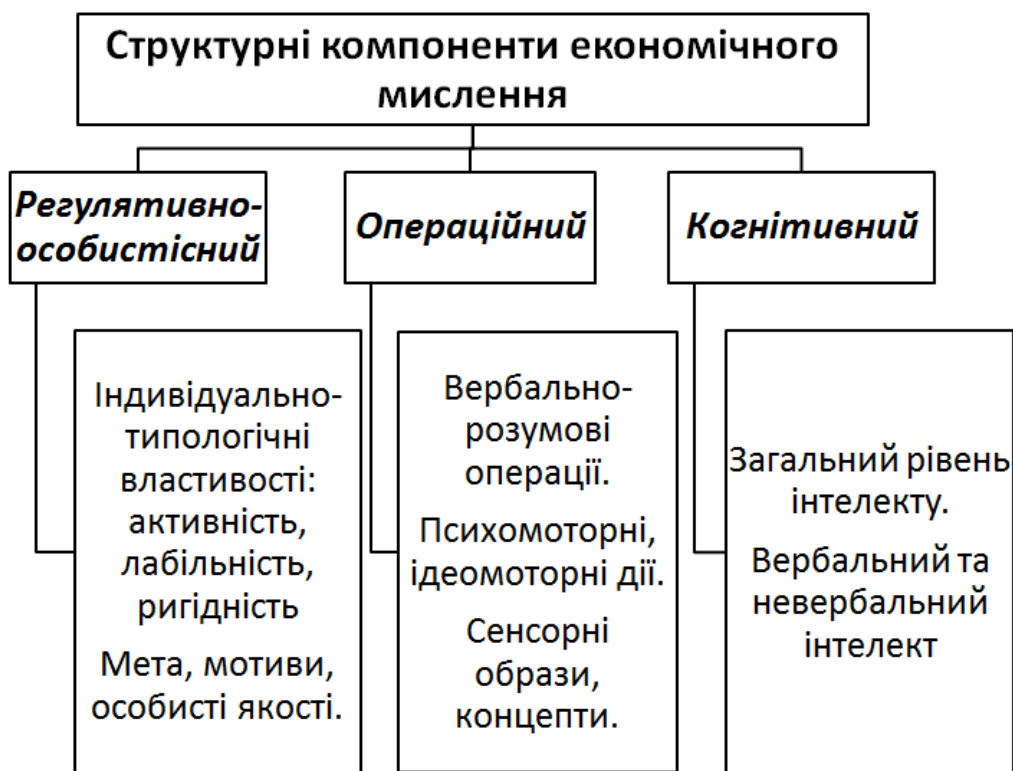
Особлива форма позакласної роботи економічного спрямування – тиждень економіки у школі. Важливість можливості одночасного залучення значної кількості учнів різного віку до різних видів діяльності. Економічні конференції, екскурсії, конкурси, вікторини. Шкільна олімпіада, як одна з найважливіших форм позакласної роботи, що сприяє підвищенню економічної культури учнів.

8.4. Економічне виховання в шкільному педагогічному процесі

Розуміння понять «економічне виховання», «економічна свідомість», «економічне мислення». Складові компоненти економічного виховання та економічного мислення. Чотирирівневий підхід навчання економічних дисциплін в середній школі.

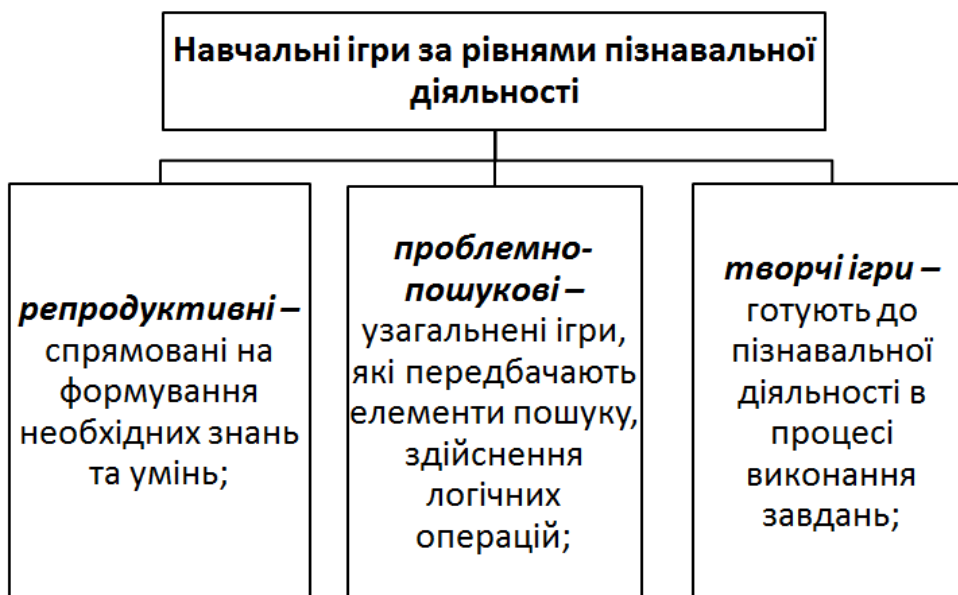

Лекція 9. Економічні ігри та методика їх використання

План:

9.1. Дидактичні ігри на уроках економіки

Розуміння ігрових форм й методів навчання учнів основам економіки, які дозволяють оптимально врахувати інтереси дітей та створити ситуації, наближені до життя, участь у яких навчає вирішувати певні економічні проблеми.

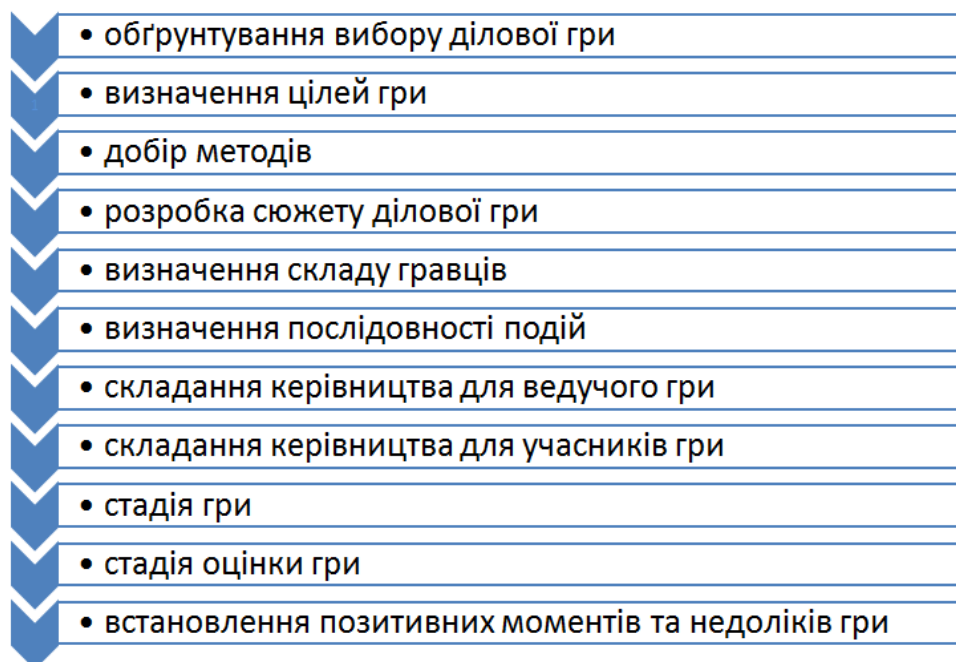
Завдання та функції ігрових занять, як порівняння з традиційними заняттями – крім активізації пізнавальної діяльності, сприяють формуванню практичних умінь та навичок, ініціативності учнів, адаптивності та відповідальності за виконання завдання.

Гра, як форма реалізації активності школярів, що пов'язана з функціональним задоволенням. Мотив гри – потреба в діяльності, джерело гри – наслідування та досвід.

9.2. Особливості створення та умови проведення економічної гри. Етапи розробки ділової гри

Етапи створення ділової гри

Сутність, завдання та цілі дидактичних ділових ігор з економіки у школі. Принципи побудови дидактичної гри. Етапи створення та проходження ділових ігор. Компоненти моделі навчальної гри.

Підготовчий етап до виконання ролей гри, ігровий етап ті підбиття підсумків гри. Самостійна робота учнів на підготовчому до гри етапі. Розгляд головних функцій навчальної ділової гри: навчальної, розважальної, комунікативної, релаксаційної, психологічної, розвивальної, виховної тощо.

9.3. Використання проектних технологій навчання, види та цілі учбових проектів

Історія розвитку методу проектів у викладанні шкільних дисциплін. Метод проектів, як інтегрований компонент в сучасну систему освіти.

Процес постановки навчальної проблеми та наступне її вирішення. Ідея та робоча гіпотеза вирішення проблеми. Переваги застосування методу проектів на уроках економіки. Види навчальних проектів, відповідно до методу, домінуючого в проекті. В процесі застосування методів проектів відбувається формування вміння обирати головні пізнавальні проблеми, сортувати джерела інформації, обирати форми презентації результатів проведеної роботи. Аналіз основних вимог до виконання шкільних проектів.

<i>Завдання проекту як педагогічної технології</i>
1. Навчити учнів самостійно досягати намічені цілі;
2. Навчити учнів передбачувати окремі проблеми, які можуть виникнути на шляху до досягнення мети;
3. Сформуванати у учнів уміння працювати з інформацією (пошук джерел; технологія роботи з інформацією);
4. Сформуванати у учнів навички проведення самостійних пошуків інформації, презентації отриманих знань і досвіду;
5. Розвивати навички роботи і ділового спілкування в групі, уміння бачити себе з боку як людини здатної і компетентної;
6. Розвивати у кожного позитивний образ себе і інших, уміння істинно оцінювати себе.

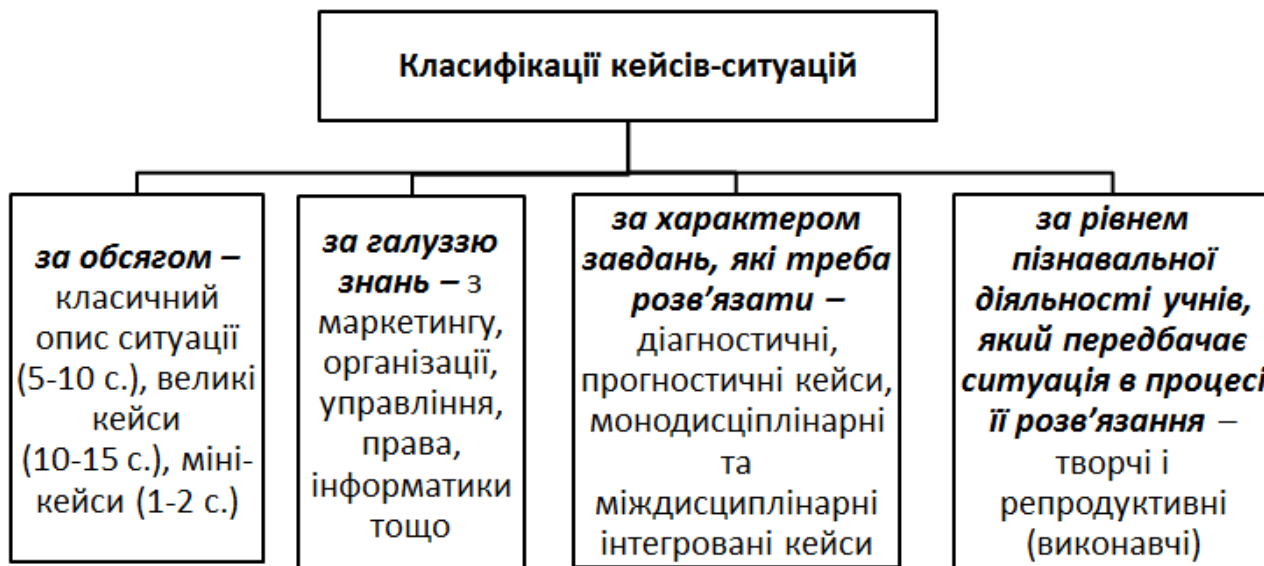
Вимоги до виконання шкільних проектів

- Наявність значущої проблеми/задачі
- Практична, теоретична, пізнавальна значущість результатів
- Самостійна (індивідуальна, групова) діяльність учнів.
- Визначення кінцевих цілей проектів
- Визначення базових знань з різних областей
- Структурування змістовної частини проекту
- Використання дослідницьких методів:
 - - визначення проблеми
 - - висунення гіпотези розв'язання проблеми
 - - оформлення результатів, аналіз отриманих даних
 - - підведення підсумків, коректування, висновки

9.4. Ситуаційна методика навчання

Знайомство з ситуаційним методом навчання (кейс-метод), який заснований на опрацюванні учнями реальних життєвих ситуацій. Робота зі

стислим письмовим описом, який подає деталі ситуації, підкреслює їх суперечливість, неясність, двозначність, що дозволяє учням висувати аргументи та дискутувати. Етапи реалізації ситуаційного методу на уроках економіки в школі. Підготовка опису ситуації, проведення аналізу (проблемного, системного, конструктивного, праксеологічного, прогностичного), збір даних по ситуації, формування прогнозу її розвитку, обрання найкращого рішення. Класифікації кейс-ситуацій.

Лекція 10. Контроль навчальних досягнень учнів з економіки

План:

10.1. Сутність контролю у навчальному процесі

Сутність та розуміння поняття «контроль у навчальному процесі», як компонента цієї діяльності, що пов'язаний з його цілями, змістом та методами. Взаємозв'язок результатів контролю та вибору цілей і завдань навчання. Реалізація зворотного зв'язку між учителем та учнями завдяки системі контролю. Розуміння основної мети контролю – забезпечити високу ефективність навчання.

Характеристика основних форм контролю. Спостереження за діяльністю учнів під час занять, перевірка знань, умінь та навичок. Співвідношення понять «контроль», «перевірка», «оцінка», «облік успішності». Структура контролю. Об'єкт контролю у навчальній діяльності – знання учнів та учбова діяльність. .

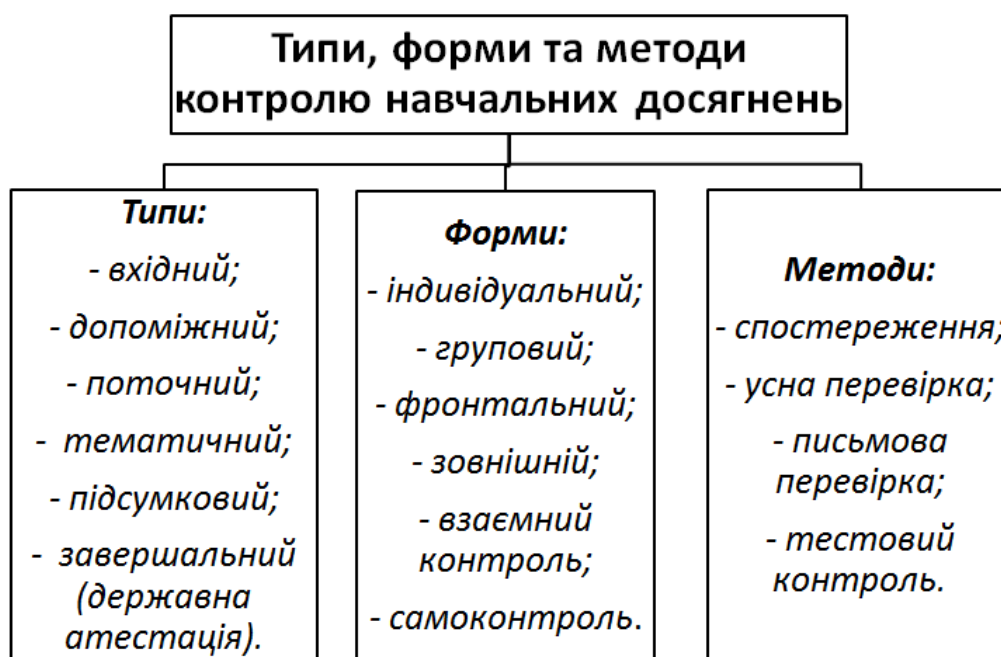
10.2. Функції та принципи контролю знань

Огляд загальних та специфічних функцій контролю знань учнів. Характеристика принципів контролю знань учнів.

10.3. Перевірка навчальних досягнень з економічних дисциплін

Огляд форм, методів та способів контролю знань учнів, які застосовуються для перевірки навчальних досягнень. Типи контролю за періодичністю, за призначенням. Методи контролю, як способи визначення результативності навчально-пізнавальної діяльності учнів та педагогічної діяльності учителя.

10.4. Критерії і норми оцінювання навчальних досягнень учнів з економіки.

Процес співставлення рівня засвоєних учнями знань, вмінь та навичок з еталонним значенням. Огляд різних рівнів засвоєння знань.

Рівні засвоєних знань, умінь та навичок

- **початковий** (понятійний, фактологічний): уміти назвати, вибрати, виявити, визначити факти, терміни, поняття;
- **репродуктивний**: дати визначення, доповнити, пояснити, порівняти, аргументувати;
- **алгоритмічно-дійовий (умовно-професійний)**: довести, розрахувати, упорядкувати;
- **творчий**: пропонувати, класифікувати, будувати моделі, обґрунтовувати, планувати.

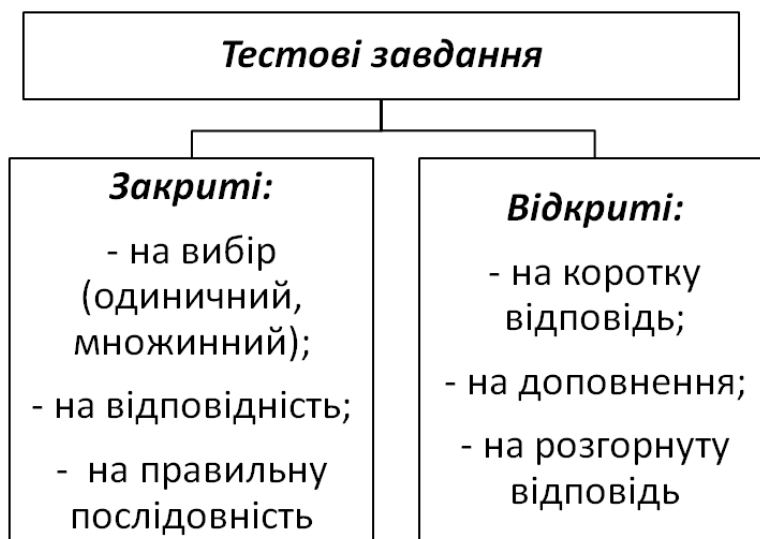
Рівні навчальних досягнень учнів

- **перший (початковий)**: відповідь учня при відтворенні навчального матеріалу елементарна, фрагментарна, зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення;
- **другий (середній)**: учень відтворює основний навчальний матеріал, здатний розв'язувати завдання за зразком, володіє елементарними вміннями навчальної діяльності;
- **третій (достатній)**: учень знає істотні ознаки понять, явищ, закономірностей, зв'язків між ними, самостійно застосовує знання в стандартних ситуаціях, володіє розумовими операціями, вміє робити висновки, виправляти помилки, відповідь повна, логічна, обґрунтована, хоча їй і бракує власних міркувань;
- **четвертий (високий)**: знання учня є глибокими, міцними, узагальненими, системними; учень вміє застосовувати знання творчо, навчальна діяльність має дослідницький характер, позначена вмінням самостійно оцінювати ситуації, факти, явища, виявляти та аргументувати власну позицію.

10.5. Тестовий контроль та його використання в процесі вивчення економіки. Переваги і недоліки тестування

Сутність процесу проведення педагогічного тестування, як системи завдань специфічної форми, визначеного змісту для якісної оцінки структури та вимірювання рівню знань, вмінь та навичок учнів.

Розуміння особливостей сучасного тесту, вимог до його складання та проходження. Доцільність використання тестів під час вивчення економічних дисциплін. Види тестів за способом виконання, за рівнями складності.

Розуміння переваг та недоліків тестів. Поєднання тестування з традиційними формами та методами контролю.

Переваги і недоліки тестових завдань	
- систематичність контролю та індивідуальний підхід	- складність розробки великої кількості завдань
- можливість кількісного вимірювання рівня знань	- суб'єктивізм у формуванні змісту тестів
- об'єктивність оцінки	- обмеженість розробки різних типів завдань технічними можливостями системи
- автоматизація процесу	- застосування тестів для оцінювання навчальних досягнень тільки відтворювального рівня
- дистанційна доступність до виконання	
- багатофункціональність	

ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Економіка як навчальний предмет та його науково-методичне забезпечення	4
2.	Розробка конспектів уроків з економічних дисциплін	4
3.	Інтерактивні методи навчання на уроках економіки	4
4.	Методика організації позакласної економічної освіти та економічного виховання школярів	4
5.	Економічні ігри та методика їх застосування на уроках	4
	<i>Разом</i>	<i>20</i>

Завдання практичних робіт

Практична робота 1. Економіка як навчальний предмет та його науково-методичне забезпечення

Всього балів – 10

Мета: ознайомитися з нормативно-правовою базою та науково-методичним забезпеченням викладання економіки в закладах загальної середньої освіти, місцем предметів економічного спрямування у навчальних планах освітніх програм, здійснити критичний аналіз стандартів, освітніх програм, навчальних програм і навчально-методичної літератури.

Завдання:

1. Провести аналіз курсів за вибором, перелік яких розміщено на офіційному сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (за посиланням: <https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki/>), щодо їх можливостей підсилити економічну і фінансову компетентності учнів.

Аналіз програм курсів проводиться за орієнтовним планом:

1) науковий рівень програм, їх відповідність сучасному рівню розвитку географічної (економічної) науки;

2) розкриття програмами основних ідей методичної і педагогічної науки: реалізація лінійно-східчастого принципу побудови, реалізація економічних принципів навчання економіки;

3) реалізація ідей внутрішньопредметних і міжпредметних зв'язків, розумового розвитку учнів і активізації їхньої пізнавальної діяльності;

4) методичне оформлення програм: основні розділи програм у складі окремих курсів економіки.

2. На підставі навчальних матеріалів з однієї конкретної теми, але викладеної в різних підручниках і навчальних посібниках, зробіть порівняльний аналіз розкриття теми з точки зору методики викладу цього навчального матеріалу і визначте, що в тому чи іншому викладі є позитивним, негативним, потребує вдосконалення (*тема обирається з курсів економіки 10-11 на вибір студента, кількість підручників і навчальних посібників – не менше 2*).

Аналіз уроку проводиться за орієнтовним планом структурних елементів уроку:

- *Актуалізація опорних знань.*
- *Мотивація та стимуляція навчальної діяльності.*
- *Викладення нового навчального матеріалу.*
- *Діагностика рівня засвоєння учнями знань, умінь і навичок (контрольні запитання, тести).*
- *Закріплення нового навчального матеріалу (ділові ігри, практичні завдання, проекти).*
- *Висновки.*
- *Домашнім завданням.*

Додатково аналізується використання у підручнику за обраною темою ілюстративних, табличних матеріалів, додаткових відомостей, стилю та доступності викладення матеріалу тощо. Проведений аналіз бажано оформити в табличному вигляді. У підсумку зробити рекомендацію, щодо вибору конкретного підручника за підсумками проведеного аналізу.

Практична робота 2. Розробка конспектів уроків з економічних дисциплін

Всього балів – 10

Мета: розглянути класифікації типів уроків за основною дидактичною метою, навчитися моделювати уроки різних типів; оволодіти навичками проектування уроків, навчитися самостійно розробляти уроки засвоєння нових знань.

Завдання:

1. Змоделювати та накреслити структурні схеми уроків різних типів (за вибором):

- 1) уроку формування нових знань;
- 2) формування та застосування вмінь і навичок;
- 3) поширення і поглиблення знань і вмінь;
- 4) контролю та корекції знань і вмінь.

2. Розробити один урок засвоєння нових знань (з курсів економіки 10-11 класів, за вибором):

- а) вибрати тему уроку за тематичними планами;
- б) підібрати необхідну літературу для підготовки уроку;
- в) визначити мету та завдання уроку;
- г) обрати методи, які будуть використані на уроці;
- д) підібрати засоби, що будуть використані для вивчення нового матеріалу (опорні сигнали, наочність, карти);
- е) визначити форми організації навчального процесу на уроці;
- ж) підібрати методичні прийоми до різних етапів уроку;
- з) знайти цікавий пізнавальний матеріал до уроку;
- и) вивчити методичний апарат підручника;
- і) визначити домашнє завдання, яке буде задане на уроці.

Практична робота 3. Інтерактивні методи навчання на уроках економіки

Всього балів – 10

Мета: обґрунтувати необхідність та особливості інтерактивних методів в економічній підготовці учнів та визначити умови їх впровадження, закріпити основні теоретичні положення про дискусію як метод і форму навчання; навчитися формулювати теми дискусійного характеру; оволодіти навичками підготування і проведення на уроках економіки різних видів дискусій.

Завдання:

1. На основі теоретичного матеріалу лекції та рекомендованої літератури обрати та проаналізувати особливості застосування **5** інтерактивних методів навчання економіки, результати якого оформити у вигляді таблиці «Переваги та недоліки застосування інтерактивних методів навчання в економічній освіті школярів» за наступним зразком:

Інтерактивний метод навчання	Переваги застосування	Недоліки застосування
1. ...		
2. ...		
3.		
4.		
5.		

2. Сформулюйте тему для дискусії для конкретного уроку економіки, враховуючи таке:

- а) вона має бути проблемною і цікавою для учнів;
- б) для її обговорення учням необхідно використовувати знання;
- в) підходи до її висвітлення мають бути різними, незважаючи на те, що однозначного вирішення може й не бути.

3. Підготуйте дискусію на вибрану тему за такою схемою):
 - 3.1. Тема дискусії.
 - 3.2. Мета дискусії.
 - 3.3. План дискусії.
 - 3.4. Запитання (5-6) для скерування дискусії в необхідне навчальне русло (відповідно до поставленої мети).
 - 3.5. Форма проведення дискусії.
 - 3.6. Висновки, які будуть зроблені в кінці дискусії.
4. Проведіть дискусію, відповідно до написаного сценарію, на практичному занятті з методики навчання економіки.

Практична робота 4. Методика організації позакласної економічної освіти та економічного виховання школярів

Всього балів – 10

Мета: з'ясувати суть, значення та особливості позакласної роботи в школі як складової частини навчально-виховної роботи; сформувати вміння застосовувати позакласні форми економічної освіти та здійснювати економічне виховання учнів.

Завдання:

1. Запропонуйте підходи щодо підготовки школярів до участі в учнівській олімпіаді з економіки, турнірі юних економістів, турнірі юних знавців курсу «Фінансова грамотність» (на вибір).
2. Розробіть план виховного заходу економічного спрямування (методичні, наочні, роздаткові матеріали). Запропонуйте власну форму для аналізу (самоаналізу) результатів розробленого виховного заходу.

Практична робота 5. Економічні ігри та методика їх застосування на уроках

Всього балів – 10

Мета: оволодіння методикою розробки й використання економічних навчальних ігор.

Завдання:

1. Наведіть приклади тем уроків для проведення відповідних навчальних економічних ігор.
2. Ознайомтеся з рекомендованою літературою для опрацювання розробок відомих економічних ігор щодо того, як провести установку та роз'яснити мету і завдання, як підбити підсумки гри та інші методичні прийоми.
3. Розробіть ігрову ситуацію за темою вашого уроку і підготуйтеся продемонструвати її під час заняття.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1.	<p>Опрацювання матеріалу за темою «Методика викладання економічних дисциплін в системі економічної освіти»</p> <ul style="list-style-type: none"> - ознайомитися із змістом шкільної економічної освіти; - вивчити нормативно-правову базу викладання шкільної економіки; - вивчити типи і принципи економічного мислення; - ознайомитися із структурою спеціальнопредметної та загальнопредметної компетентностей економічного курсу; - опанувати поняття «економічна культура» як провідний чинник суспільного прогресу. 	4
2.	<p>Опрацювання матеріалу за темою «Принципи, форми та методи економічного навчання»</p> <ul style="list-style-type: none"> - ознайомитися з принципами навчання, їхніми головними характеристиками; - вивчити організаційно-методичні форми навчання економіки; - ознайомитися з методами навчання та їхньою класифікацією. 	6
3.	<p>Опрацювання матеріалу за темою «Засоби навчання в економічній освіті»</p> <ul style="list-style-type: none"> - ознайомитися із засобами навчання в економічній освіті; - ознайомитися з наочними методами навчання, засобами навчання, комп'ютерними технологіями навчання економіки; - вивчити особливості застосування інформаційних, операційних і контрольних засобів навчання економіки. 	4
4.	<p>Опрацювання матеріалу за темою «Економіка як навчальний предмет та його науково-методичне забезпечення», підготовка до практичної роботи</p> <ul style="list-style-type: none"> - навчитися використовувати періодичні методичні видання з економіки, методичні посібники для вчителів економіки; - вивчити навчально-методичне забезпечення викладання економіки в середній школі. 	6
5.	<p>Опрацювання матеріалу за темою «Форми організації навчально-виховного процесу і економіки», підготовка до практичної роботи</p> <ul style="list-style-type: none"> - вивчити структуру економічних знань (факти, поняття, закони); - розкрити особливості застосування традиційних методів на уроках економіки; - розкрити структурні та цільові особливості різних типів уроків з економічних дисциплін. 	6
6.	<p>Опрацювання матеріалу за темою «Активні та інтерактивні методи економічного навчання», підготовка до практичної роботи</p> <ul style="list-style-type: none"> - вивчити умови організації інтерактивного навчання на уроках економіки; - ознайомитися з особливостями кейс-методу; - вивчити сутність методу мозкової атаки. 	6

7.	<p>Опрацювання матеріалу за темою «Самостійна робота учнів з економіки»</p> <ul style="list-style-type: none"> - ознайомитися зі змістом, умовами та методами організації самостійної роботи учнів: робота з матеріалом підручника, робота з додатковою літературою, підготовка рефератів, реферування проблемних ситуацій, виконання індивідуальних робіт, проектна діяльність, самоперевірка з програмового контролю, розв'язання задач; - вивчити вимоги до самостійної діяльності учнів (продуктивність, конструктивність, когнітивність, самостійність); - ознайомитися з методичними рекомендаціями щодо самостійної роботи школярів з економічних дисциплін; - визначити методичні цілі вчителя щодо окремих видів самостійної роботи. 	7
8.	<p>Опрацювання матеріалу за темою «Позакласна робота з економіки», підготовка до практичної роботи</p> <ul style="list-style-type: none"> - ознайомитися з дидактичними функціями домашньої самостійної роботи; - опанувати оптимізацію виконання домашньої роботи; - ознайомитися зі структурою та організацією факультативних занять з економічних дисциплін, позаурочних занять, екскурсій, гуртків, освітніх змагань та конкурсів. 	7
9.	<p>Опрацювання матеріалу за темою «Економічні ігри та методика їх використання», підготовка до практичної роботи</p> <ul style="list-style-type: none"> - вивчити особливості дидактичних ігор, ділових ігор, рольових ігор на уроках економіки; - ознайомитися з принципами побудови, організації та проведення дидактичних ігор; - вивчити німецький та американський метод розробки ділових ігор; - ознайомитися з методами інсценізації та презентації при викладанні економіки. 	7
10.	<p>Опрацювання матеріалу за темою «Контроль навчальних досягнень учнів з економіки»</p> <ul style="list-style-type: none"> - опанувати контроль як функцію управління освітнім процесом; - ознайомитися з системою і методами контролю та корекція навчальної діяльності учнів. - опанувати тест як форму навчання, контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів, розкрити сутність педагогічних тестів. - вивчити форми та критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з економіки у системі загальної середньої освіти. 	7
	<i>Разом</i>	60

СХЕМА НАРАХУВАННЯ БАЛІВ

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання					Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Індивідуальні завдання	Разом	Залік	Сума
Розділ 1	Розділ 2								
T4	T5	T6	T8	T9	10	-	60	40	100
10	10	10	10	10					

T4 – T9 – практичні роботи

Для допуску до складання підсумкового контролю (заліку) здобувач вищої освіти повинен набрати не менше 20 балів з навчальної дисципліни під час поточного контролю, самостійної роботи.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Практичні роботи – 10 балів:

0 балів – робота не виконана;

1-4 бали – виконана частково, у тезовій формі, знання фрагментарні і поверхові;

5-6 балів – завдання виконані частково, містять суттєві помилки, знання поверхові, висновки не аргументовані;

7-8 балів – завдання виконані повністю, містять несуттєві недоліки, рівень знань достатній;

9-10 балів – захист роботи на високому рівні.

Контрольна робота – 10 балів:

- тестові завдання – 5 балів;

- питання, що передбачають розгорнуті відповіді – 5 балів;

Залік – 40 балів:

- тестові завдання – 20 балів;

- питання, що передбачають розгорнуті відповіді – 20 балів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
для дворівневої шкали оцінювання	
90-100	зараховано
70-89	
50-69	
1-49	не зараховано

ПИТАННЯ ДО ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Питання до поточного контролю

1. Предмет дослідження та завдання методики навчання економіки.
2. Структура методики викладання економічних дисциплін.
3. Принципи навчання економіки.
4. Концепція шкільної економічної освіти.
5. Зміст економічної освіти. Навчальна програма з економіки.
6. Система економічних знань у курсі шкільної економіки.
7. Економічні уміння і навички, які формуються у школі.
8. Вивчення економічних причинно-наслідкових зв'язків.
9. Підходи до організації самостійної діяльності учнів на уроках економіки.
10. Характеристика окремих компонентів та структурних елементів процесу викладання економіки.
11. Шляхи підвищення мотивації учнів до навчання економіки в школі.
12. Засоби, методи та прийоми актуалізації навчальної діяльності на уроках економічних дисциплін.
13. Розуміння процесів узагальнення та систематизації знань учнів на уроках економіки в школі.
14. Способи та форми встановлення зворотного зв'язку між учнями та учителем.
15. Виконання практичних робіт під час навчання економіки.
16. Підходи та прийоми до організації домашньої роботи учнів з економічних дисциплін.
17. Огляд видів домашніх завдань, їх цілей.
18. Типи та види традиційних та сучасних методів навчання економіки, їх переваги та недоліки.
19. Застосування методики проблемного навчання на уроках економіки. Розробка проблемних завдань та питань.
20. Практичні, теоретичні, наочні прийоми навчання економіки в школі.
21. Календарно-тематичне планування навчальної роботи з викладання економічних дисциплін в школі.
22. Складання поурочних планів та конспектів уроків економіки.
23. Економічне мислення як ціль економічної освіти.
24. Формування економічного мислення.
25. Взаємозв'язок економічного мислення й поведження людини.

Питання до підсумкового контролю (залікова робота)

1. Науково-методичне забезпечення викладання економічних дисциплін.
2. Методика роботи з економічними джерелами.
3. Мета, структура і зміст курсу економіки у середній школі.
4. Основні етапи роботи викладача над уроком по економіці.
5. Методична карта уроку як форма підготовки до проведення заняття.
6. Вимоги до сучасного уроку економіки. Класифікація уроків економіки.
7. Структура різних видів уроків: уроку формування нових знань, формування та застосування вмінь та навичок, поширення, поглиблення та систематизації знань, контролю та корекції знань, вмінь та навичок.
8. Види, структура, прийоми та організаційні форми навчання на комбінованих уроках економіки.
9. Класифікація уроків економіки нетрадиційної форми.
10. Особливості організації інтегрованих уроків економіки.
11. Ділові ігри на уроках економіки.
12. Метод конкретних ситуацій у системі економічного навчання.
13. Дискусія як метод групового теоретичного навчання й практичного рішення економічних проблем.
14. Методика проведення «мозкового штурму».
15. Методика проведення тренінгів в економічному навчанні.
16. Сучасні навчальні технології навчання економіки.
17. Використання комп'ютерного навчання економіки.
18. Позашкільні та позакласні види організації навчання економіки.
19. Встановлення критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів з економіки.
20. Концепція економічного освіти в Україні.
21. Активізація навчання як педагогічна проблема.
22. Активні й інтерактивні методи навчання.
23. Міжпредметні зв'язки та їх використання при вивченні економічних дисциплін.
24. Базові економічні знання як інструменти економічного мислення.
25. Методичні шляхи розвитку креативності й інноваційності економічного мислення й поведінки.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Бобров В.Г., Ковальчук Г.О., Мельничук В.Г. та ін. Економіка: Програма / Географія. Економіка: Програми для загальноосвітніх навчальних закладів 6-11 класи. – К., 2006. – С. 71-89.
2. Бондарєва Н.Ф. Економіка. 10 клас. Методичний посібник до підручника Г.О. Ковальчук, В.Г. Мельничука, В.О. Огнев'юка. – Х.: Вид. Група «Основа», 2008. – 224 с.
3. Балягіна І.А., Богорад М.А., Ковальчук Г.О. Методика викладання економіки: Навч.-метод. посіб. для самот. вивч. дисц. – К. : КНЕУ, 2006. – С. 27-30.
4. Грицуленко С.І. Методика викладання економічних дисциплін: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Грицуленко С.І., Потапова-Сінько Н.Ю., Гарбера К.М. – Одеса: ОНАЗ ім. О.С. Попова, 2012. – 224 с.
5. Жовтанецький О., Чуба Н. Цікава економіка: Навч. посібник. 2-ге видання, доповн. та уточн. – Львів: Априорі, 2010. – 408 с.
6. Ковальова К.І., Ковальов В.В. Методика викладання економіки в школі: навч. посіб. – К.: Вид-во Ліра-К, 2012. – 184 с.
7. Ковальчук Г.О. Активізація навчання в економічній освіті: Навч. посіб. – Вид. 2-ге, доп. – К.: КНЕУ, 2005. – С. 97-108.
8. Крупська Л. П., Тимченко І.Є., Чорна Т.І. Економіка. 10 клас. Профільний рівень: Підручник для загальноосвітніх навчальних закладів. – Х.: Вид-во «Ранок», 2018. – 240 с.
9. Крупська Л. П., Тимченко І.Є., Чорна Т.І. Економіка. 11 клас. Профільний рівень: Підручник для загальноосвітніх навчальних закладів. – Х.: Вид-во «Ранок», 2019. – 256 с.
10. Махамат С.В. Економіка. 10 клас. Профільний рівень: Розробка уроків – Х.: Вид-во «Ранок», 2010. – 464 с.
11. Мельничук В.Г., Ковальчук Г.О., Огнев'юк В.О. Економіка: Підручник для 10 класу. – К.: «Навчальна книга», 2005 – 256с.
12. Методика викладання економіки. Збірник кейсів, ситуативних вправ та розвиваючих завдань: навч. посіб./ [О.А. Булавіна, І.А. Балягіна, М.А. Богорад та ін.]: за заг. ред. О.А. Булавіної. – К.: КНЕУ, 2010. – 300 с.
13. Найдьонов І.М. Викладання фінансово-економічних дисциплін: методика, технологія, управління [текст]: навч. посіб. / І.М. Найдьонов – К.: «Центр учбової літератури», 2014. – 432 с.
14. Пасічник Н.О. Методика навчання основ економіки: Навчально-методичний посібник – Кіровоград: Імекс, 2008. – 112 с.
15. Усі уроки економіки: 10 клас / Упоряд. Н.С. Макарова. – Х.: Вид. група «Основа», 2006. – 288 с.

ДЛЯ ПОТАТОК

Навчальне видання

ДОБРОВОЛЬСЬКА Наталія В'ячеславівна

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН В ШКОЛІ

Навчально-методичний посібник

В авторській редакції

Комп'ютерне верстання *Н. В. Добровольська*

Формат 64x80/16. Ум. друк. арк. 3,1. Наклад 50 пр. Зам. № 126/24

Видавець і виготовлювач

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.2009

Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна